

И.Юсупов

ИОШ

(Қосықлар)

**"Қарақалпақстан" баспасы
Нөкис – 1977**

Юсупов Ибрайым.

Йош. Қосықлар. Нөкіс. "Қарақалпақстан", 1977.

Қарақалпақстан халық шайыры Ибрайым Юсуповтың бул топламы тематикалық жақтан хәр қыйлы, поэтикалық формаға оғада бай болып, онда философиялық қосықлар да, халықлық мотив пенен суўғарылған жүрекке қонымлы қатарлар да, лиризмнің жупар ийиси аңқып турған ғәзеллер де бар.

Топламдағы қосықларда гражданлық мотив айрықша көзге түсип, олар топламға көрк берип турады. Бул қосықлардың қай-қайсысын оқысаң да жипектей есилген поэзияны көріп толқып турасаң, шайырға тағы да бәлент пәрұаз тилеп қаласаң.

Художник Қ. НАЖИМОВ

БИР АДАМДЫ БИР АДАМ

Қандай жақсы, бирадар,
Адамзаттың жүрегі!
Бир адамды бир адам
Жандай жақсы көреді.

Бир адамды бир адам
Сүйіп қалар танысса,
Бир адамды бир адам
Сағынады алыста.

Кетсе биреу арадан,
Биреу жоқлап жылайды.
Бир адамнан бир адам
Барып кеңес сорайды.

Оқ атылса биреуге,
Жанын тигип гиреуге,
Жетип барар сүйеуге
Бир адамды бир адам.

Нәпсин тыйып нан берер,
Тамырынан қан берер,
Керегинде жан берер
Бир адамға бир адам.

Океаннан армаған
Азап шексе Корвалан ...
Гүрес пенен қорғаған
Бир адамды бир адам.

Жақсылық өсип өнер ме,
Миллионды миллион сүйер ме,
Сүймегенде егер де

Бир адамды бир адам.

Ишип мийрим кәсасын,
Тас журеклер босасын.
Бәрхәма сүйип жасасын
Бир адамды бир адам!

Сентябрь, 1975-жыл.

СОНДАЙ БИР ЕЛ МЕНИҢ ЕНШИМЕ ТИЙГЕН

Сондай бир ел мениң еншиме тийген;
Жети ықлым жайғасқандай кеңлиги,
Көринеди хәр адамнан, хәр үйден
Хәмме халыққа бирдей ығбал, теңлиги.
Меридианлар сымын сүйретип өтер,
Лайнер тынып ушқан шексиз жеринен.
Бирақ мен сүйгенде ол сыйып кетер
Жудырықтай жүрегимниң төрине.

Арқасы ақ қайың болып ырғалар,
Қублада таўлары бийик турады.
Волга хәм Әмиўдей уллы дәрьялар
Хәр түрли теңизге қуйып турады.
Бунда қурылысы өзге тиллер бар,
Халықлар бар тарийхы табақласпаған,
Бирақ бир анадан туўғандай олар,
Жаны жаным менен сабақлас маған.

Сондай бир ел: хәр жигити, хәр қызы,
Бәри сулыў, бәри мәртликке қардар,
Бунда адамлар атомға муз жарғызып,
Жерде отырып айда луноход айдар.
Бир дарағын Ыатан тоғайларының
Бир осколка жырып кетсе аярман,
Бирақ пүткіл дүнья халықларының

Бахты ушын жан бериўге таярман,

Бул уллы-кишиниң ортақ дияры,
 Жетпис тилде қосық жаңлатып турар.
 Хәтте бир белгисиз авар хаялы
 Шайыр туўа ғойса, Ғамзатов болар.
 Бир аз санлы халықтың улыман мен де,
 Бирақта менде бар ең уллы Ытан.
 Қайра-қайра басып жүрсем бул жерди,
 Мен әйемги Антейден де мықлыман.

Сондай бир ел мениң еншиме тийген:
 Мийнеткеш инсанның жаңа дүньясы.
 Пешанасын бахыт қуяшы сүйген,
 Океандай толы ығбал кәсасы.
 Мен сондай дәўлетли елден боламан,
 Қайсы байлығымнан келсең де сорап,
 Зәриў болғаныңда бере аламан,
 Бир қысым топырағын бермеймен бирақ.
Февраль, 1975-жыл. Нөкис.

ҚАРАҚАЛПАҚ ХАҚҚЫНДА СӨЗ

Қара табан, қара пуқара,
 Бабам ғайбар киси болған.
 Кеўли ақ, қалпағы қара,
 Жаў менен көп иси болған.

Аттан қулап атырғанда,
 Қан майданда сүйеп оны,
 «Бир ўәсият айтып кет онда»,
 Деп сорапты оннан улы.

Ўәсият екен ал сондағы
 Айтып кеткен урпағына:
 «Тыр жалаңаш қалсаңдағы,

Бек бол, бала, қалпағыңа!...

Қарақалпақлар соннан баслап
Қалпағы менен туұылыпты.
Көп заманды изге таслап,
Қалпақ шешпей жуұырыпты.

Көп заманның әндийшесин
Көрсек де көзи ағармағап.
Жоғалтса да көп нәрсесин,
Қалпағы хеш жоғалмаған.

Қатал сорап қысым етип,
Хан да оны шештире алмаған.
Жан шықпаса гелле кетип,
Жаұ да оны шештире алмаған.

Қарақалпақлар бир гене жерде
Бул дәстүрин бийкар қылған:
Мавзолейге кирген жерде
Қалпағын шешип, қолға алған.

Өйткени Ленин бул қалпаққа
Қатты хұрмет еткен еди.
Отаұ тигип қарақалпаққа,
Бахыт берип кеткен еди.

1972-жыл.

ПОШША ТОРҒАЙҒА

1

Сайра әлхаұада, пошша торғайым,
Саз бенен сәўбетсиз дәўран болар ма.
Шалқортама жатып мен бир тыңлайын,
Сөйтсем қулағымның қуршы қанар ма.

Даўысыңды бала гезде қаршадай
 Кеўлиме мен жазып алып кеткенмен.
 Соннан берли сайрап турсаң шаршамай,
 Бүгин концертиңе келип жеткенмен.
 Май топыраққа аўнап дур-дур силкинсең,
 Сен көкке шығасаң қайта йошланып.
 Туўған жер ышқысы бул йош, мен билсем,
 Бул сезимге мениң кеўлим де қанық.

Урық арасында, суў жағасында
 Талай көрдим мен усқынсыз уяңды.
 Елестирмес едим қус деп жасымда,
 Сүйип тынласам да бийпул наманды.
 Бул сәнсиз жағалық, орпаң топырақ,
 Билдим, екеўмизди, аңласам, жаным,
 «Бири жерде, бири хаўада шырлап,
 Бизди тәрийп етсин» деп жаратқаның.
 Енди пәмлеп жүрмен, төбемде шырлап,
 Неге сени бунша сайрайды десем,
 Жалғыз келте налыш намаң менен-ақ
 Кеўлиме көп сезим қуйған екенсең.

Ҳасла өкинбеймен, балалық изим
 Асфальт жол астында қалғанлығына.
 Тозып ески шаңлақ жайымыз бизиң,
 Орны пахта атыз болғанлығына.
 Ҳәтте мына қағлап тұрған Кегейли
 Бир мәхәл арнасын жаңадан алар.
 Мен жүрген соқпақлар қалмасын мейли,
 Қалмасын мен ылақ баққан далалар.
 Мейли олар қалсын ядымда мениң.
 Йошлы халық мийнети жасартсын жерди.

Заман шадлығына бөленсин елим,
 Уллы өзгерислер дәўраны келди.
 Қосықлар өзгерсин муңсыз хеш қандай,
 Ғөне көринислерди көз көрмей қалсын.
 Туўған жерге деген инсан ышқындай
 Сениң даўысың ғана өзгермей қалсын.

Сайра сен, үрпек бас пошша торғайым.
 Ай-хай, туўған жердиң хаўасы қандай!
 Бир шалқама жатып сени тыңлайын,
 Қайтадан жасарып бала болғандай.
 Мен қаншелли гөззал еллер көрмедим,
 Жер жәннети болған таўлардан өттим.
 Қанындай бағларда шағлап жүрмедим,
 Қанша бүлбиллерди тыңлап хәз еттим.
 Мен хәммесин сүйдим, қызықты көзим,
 Сөйтип жүрип сағындым бул шадлақты.
 Көкирегимде сайрап шақырдың өзиң,
 Сайраўың көп әндийшелер аңлатты,
 Сен айттың: «кел, мениң балалық достым,
 Ең жақсы намамды сайрап берейин».
 Сениң сол қодирең сахрайы сестиң
 Тебирентер ең соңғы демиме дейин.

Кегейлиниң бойы - дарқан далалық,
 Не деген кең сарай - концерт залы бул.
 Хәмме билетинди мен сатып алып,
 Тыңлайман, сайрай бер сен болып қумбыл.
 Мен де, сен де еркин, өрисимиз кең,
 Мынаў жер, анаў суў, бәхәр қуяшы...
 Бир топырақта туўып өсирген екен
 Адамның ўатаны, қустың уясы.

Сайра, достым, әлхаўада пырпырлап,
 Саз бенен сәўбетсиз дәўран болды ма.
 Сен көкте, мен жерде буншелли шырлап,
 Сүймегенде, оннан ўатан болды ма!

1-март, 1976-жыл.

ӘМИҰ ЖАҒАСЫНДА ЖАЙНАП ТУРАРСАҢ

*(Тақиятас гидроузелиниң ашылыў
 салтанатында оқылған қосық)*

Уллы қурылыс-абаданлық тарнаўы,
 Ырыс қазанындай қайнап турарсаң.
 Биз дөреткен дәўран болып нурланып,
 Әмиў жағасында жайнап турарсаң.

Аяғың тирелип айдын көллерге,
 Атағың жайылып елден-еллерге,
 Абиҳаят суўын берип шөллерге,
 Бахыт булағындай хағлап турарсаң.

Мәртлер қуйған сени дөрпенбес тастан,
 Турарсаң көп дәўир өтирип бастан.
 Суў хаққында сен бир әжайып дәстан,
 Дәўиримиздиң даңқын жырлап турарсаң.

Серлесен Хорезм шахлардың ўақтын,
 Суў қыт болса, таслап қаштылар тахтын.
 Тарийхын тыңласаң қарақалпақтың
 Суў бойында «суў» деп шырлап турарсаң.

Суў - бул уллы тарийх, тамыры арыда,
 Суў болған халықтың ахыу - зары да.
 Хәттеки Бердақтың қосықлары да
 Еле суў сорайды, тыңлап қарасаң...

Минерсең Жәйхунди жалынан қармап,
Жигирма үш тоғыртқадан сен харлап,
Қырқыўға айдалған қойдай топарлап,
Асаў толқынларды айдап турарсаң.

Өриң Түйемойын шалқарлы хәўиз,
Тыным табар дегиш деген жалмаўыз.
Қарақалпақ хәм Хорезм, Ташаўыз,
Әспек етпей кеўлин шағлап турарсаң.

Пахта кәни болар шөлге суў барып,
Жантақлы далада бағлар ырғалып.
Алтын кирпич ақ салылар салланып,
Гүлте жоқышқа болып нурлап турарсаң.

Өриң Төрткүл, ығың Қоңырат болып,
Сен суў берген жерлер шын абад болып,
Гүлабы, гүрбеги, торнабат болып,
Ширең тил үйиринип, торлап турарсаң.

Пәсиңнен Әмиўим ағар сарқурып,
Үстиңнен поездлар өтер хайқырып,
Нөкисти абадан кәнтли жай қылып,
Қутлы кәрўанларды жоллап турарсаң.

Москва хәм Ташкент, Ленинграды,
Бир жерде хәммениң мақсет-мурады,
Үш мың уста - қырқ миллеттиң әўлады,
Бәрин - бир семьяға жайлап турарсаң.

Тақыятас - нур қаласы қойының,
Мәканысаң дослық, мийнет тойының,
Шамшырағы Әмиудәрья бойының
Уллы ислерге бел байлап турарсаң...

Ғарқәллезий суўға арналар толып,

Сахраларда бағы-бостан кулпырып,
Заманға бир гөззал ескерткиш болып,
Әмиў жағасында жайнап турарсаң.

1973-жыл.

РАХМЕТ САҒАН, ЗАМАНЫМ!

Биреў айтар: ерте туўылсам,
Урыста мәртлик етер едим деп.
Биреў айтар: ертең туўылсам,
Коммунизмге жетер едим деп.
Кими нахақ, киминики шын,
Тексермеймен мен бул таманын.
Өз ўақтында туўғаның ушын
Рахмет саған, заманым!

Урыслардан кеш туўылсақ та,
Мәртликке бай жаслық дәўраным:
Қайтқан солдат пенен бир сапта
Жутып қайта тиклеўдиң шаңын,
Жаў қыйратқан жаңа дүньяны
Жас атланттай ийинлескенбиз,
Дәрьяларға қосып дәрьяны,
Тың басында тоңып өскенбиз.

Ырза болып мәрт әўладымнан
Мырзашәллер гүлин шашады.
Братск хәм Қайраққумнан
Миллиард жулдыз жымыңласады.
Усыншама уллы ислерди
Алдымызға тартқанда ўақыт,
Атқарысып атқан кисилерди
"Заманласым" деў қандай бахыт!

"Ўатан" деген мухәддес сезим
Көкирегимде тасқан бир дәрья.

Ғайратымыз бенен ол бизиң
 Жасарыўшы бир гөззал дүнья.
 Жулдызларға уш десе Ытан,
 Биз ушамыз космосқа зуўлап.
 Мақтанышым, хэй, озық ортам,—
 Гагариншил нәўқыран әўлад!

Жаўызлыққа тойтарыс берип,
 Жақсылыққа салдық көп жоллар.
 Азатлыққа Азия жерин,
 Шынжыр үзди қара мускуллар.
 Күйип Чили қайғысы менен,
 Қутлықласып Куба таңларын,
 Қурысамыз қалыс қол менен
 Планетаның Асуанларын...
 Буның бәри мениң дәўирим,
 Мениң қайғым, қуўанышларым.
 Өз қалбине жүрегим мениң
 Сыйғызады пүткил жер шарын.

Модалардың парқын билсем де,
 Ыақытым жоқ оны қуўыўға.
 Жумыс десе таярман күнде
 Он толғатып, тоғыз туўыўға.
 Келешектиң босағасына
 Биреў жетпей, биреў жетермиз.
 Бирақ оның бетон жағасына
 Терең из қалдырып кетермиз.
 Биз гүлленткен бул жағысларды
 Жуўып турар жаңа толқынлар.
 Сүйсиндирип жаңа әўладларды,
 Биз дөреткен қосықлар жаңлар.

Сизлер ушын жаным тәсаддық,
 Ғармаңызлар, әзиз досларым,—
 Ақсақаллар жолына садық

Қара сақал заманластарым!
 Саған—ақыл, мийнетим, күшим,
 Озық ойым, бийик әрманым,—
 Өз уақытыңда тууғаның ушын
 Рахмет саған, заманым!

1972.

ЖЕР ПЛАНЕТАСЫ

Жумыры жер уршық бастай зырылдап,
 Куяш нурын ийирген хәм ораған,—
 Бір жүректей қәстерлеп хәм абайлап,
 Алақанда оны алып бараман.
 Мениң ийним —жас атланттың ыйығы,
 Жердің бийик өрелерин тиреп тур.
 Жаралы Жер—тийген бомба қыйығы —
 Алақаным апаратқан жүрек бул.
 Хәзир оны өз орнына абайлап
 Жас геүдеге орнастырып қояман,
 Сәл егленсем жүрек тоқтап, жер қулап,
 Бәрине тек мен айыпкер боламан.
 Бір маңлайға питкен еки көз болып,
 Әлем ишке демин тартып қарайды.
 Хәмме тиллер жалғыз аўыз сөз болып,
 "Абайла" деп, меннен нәжет сорайды.

Өз ығбалым күндей жайнап турса да,
 Сонша аўыр жүкти алдым неге мен?
 Машақатсыз жасаў мүмкин болса да,
 Жердің барлық машақатын шегемен.
 Таў қойнына сулыў вилла —жай қурып,
 Неге мен де рәхәтке батпайман.
 Инсанларды ақ-қараға айырып,
 Гедейлерин неге жумсап жатпайман?
 Жоқ, бул нийет — мениң ушын жат саўал,
 Мен бөленген бесик басқа ураннан.

Пүткіл халықлар ығбалы деп ат шаўар
 Бул бесикте ақ сүт емип оянған.
 Маркс ойлап бул бесиктиң үлгисин,
 Лениң уллы ақыл менен дүзеткен.
 Жас дүньяның қорғап уйқы, күлкисин,
 Россия даўылларда тербеткен.
 Мен инсанман сол бесикте түлеген,
 Азат елим алты ықлымның биринде.
 Мен мийнетке уллы мәни беремен,
 Барлық халықлар бир семья елимде.
 Кеўил санам Жер —ананың муңына
 Дәрман излеп, перзентиндей сырласқан.
 Миллион нервам меридианлар сымына
 Шешилместей шийеленип шырмасқан.
 Сонлықтан Жер жараланса қайларда,
 Вьетнам емес, мениң жүрек жарам ол.
 Бомба түссе бала оқыған жайларға,
 Мысыр емес, мениң ғана балам ол.
 Пал шиңгирик орған Куба дийқаны
 Шағлап күлсе, мениң шағлап күлгеним.
 Жуўенленип Израилдиң қыйқаңы,
 Тилеймен журт тыныш өмир сүргенин.
 Өз бахтымнан мен қанаат алмадым,
 Жер тәғдирин ойлап уйқым мазасыз.
 Әдалатлық планетасы—әрманым,
 "Байсыз, пролетарсыз, кулсыз, хожасыз".
 Адам деген мақтанышлы мақлуқтың
 Жақсылыққа толмағанша жүреги,—
 Жер жәхәнде әдалатлық, хақлықтың
 Туўын тикпей питпес әрман-тилегим.

РАБОЧИЙ ИНСАН

(Москвадағы шарико—подшипник заводында)

Қолымдағы үш түп қәлемпир гүлди,

Станок үстине қойып қасыңа,
Қарап турсам сениң ислегениңди,
Не ойлар келмеді дейсең басыма:

Жер бетінде бизлер туұылып өсіп,
Қуұанамыз, қайғырамыз, сүйеміз,
Қурамыз, егеміз, айтысқа түсіп,
Жұлдызға жол ізлеп, қыял сүреміз.

Базда ақыл-ойың алысты шарлап,
Илим әйнегинен үңілсең егер,
Қыямет космослық тезликте зырлап,
Астымызда тынбай айланады Жер.

Сен дүзеткен уллы подшипниклердің
Үстинде айланып тұрма деймен ол...
Тиреги, ийеси өмирдин, Жердің,
Рабочий инсан, мәңги аман бол!

1976.

* * *

Заманынан кеш туұылған адамлар,
Мен аяйман сизлерди.
Хәр күни сиз оянғанда көресиз,
Ерте турып басылған көп излерди.
"Қайда асығар бул излердің ийеси?"
Деп атлы изинен жаяұ барасыз.
Мисли жат мәжилиске кирген бир киси,
Тилге шала түсіп, еснеп қоясыз.
Адамлардың ай, жұлдызға ушқаны
Сизге ертеқ яки бир түс көргендей.
Былтырғы газетанын бүгинги санын
Быйыл оқын "жаңалықты" билгендей...

Заманынан ерге туұған адамлар,
Мен аяйман сизлерди.

Төменги классқа қайтадан түсип,
 Парталасқандай боласыз бизлерге.
 Сиз бир гезде оқып кеткен кітапты
 Журт жаңалық билип оқып атқандай.
 Озық елдер басып өткен этапты
 Бир қалақ ел жаңа өтпін атқандай.
 Арман барып жеккеликтен зеригіп,
 Биз жеткенше сиз қайырлып турасыз.
 "Тух, не деген асықпайтын адам" деп,
 Журтқа гийне қыласыз...

Ұақтында дүньяға келген адамлар,
 Қутлықлайман сизлерди!

Апрель, 1974-жыл.

ЖАҢА ЖЫЛ ТИЛЕКЛЕРІ

Жаңа жылдың босағасын атларда,
 Нелер түсип, нелер түспес ядрларға!
 Былтыр еситкенди, быйыл көз көрер,
 Дүнья жақсылыққа қарай өзгерер,
 Биржыл—уллы қурылыс ел өмиринде,
 Жаңа алтын тауы—жер өңиринде,
 Адам өмиринде бир жыл дегениң
 Бурқытып жумсаған ғәзийнең сениң.
 Жыл басында көп шәртке қол қойғансаң,
 Хәм үш жүз алпыс бес гәўхар алғансаң.
 Соны "кирис", "шығыс" қылығды санап,
 Жыл соңында сеннен етеди талап,
 Суммасын сен сол бийхесап бюджеттиң,
 Қәне қандай иске ғәрежет еттиң?
 БАМ —ның қурылысына үлес қостын ба,
 КамАЗ қурып я космосқа уштың ба?
 Көпир болып уллы тарнаўдың үсти,
 Қостың ба я "Тахиятас— Нөкисти"?
 Мол пахта базасын дүзип Елликте,

Газ аштың ба Үстирттеги шөлликте?
 Я сүздің бе сары алтынның қырманын,
 Бас саны көбейіп, өстиме малың?
 Я балық суздің бе Арал теңизде,
 Жүрдің бе я мағлыұматта ең ізде?
 Республика юбилейи алдында,
 Нөкистен мәрмерлеп сарай салдың ба?
 Я бир канал, я коллектор қаздың ба,
 Илим куұып яки кітап жаздың ба?
 "Сапалы ис" деген жарлық алдың ба?
 Яки тәлли —пәлли жұмыс қылдың ба?
 Бир жыллық сол хасыл капиталды сен
 Жумсадың қайсындай "айланыс" пенен?
 "Счетыңа" түскен сол сумма қайда,
 Планнан тыс қанша түсирдің пайда?
 Жалған акт жасап, сол көп дәўлеттің
 Қаншасын оң—солға исирап еттің?
 "Дебет", "Кредетің" қайсындай халда?
 Есап —шот қыласаң хұждан алдында.
 Қәр жыл жуұмағында Жәмийет ағаң
 Соған қарап баха береді саған...
 Бул сөз —жекке-жарым адам ушын тек,
 Халқым, бул сөзимди сен көрме әнтеқ.
 Сен өмирдің қәдир —қунын билесең,
 Қәр күнине жыл мазмунын бересең,
 Саған өз хызметин арнаған адам,
 Даңқ хәм абырайға бөленер мудам,
 Уллы азаматлық табысың менен.
 Жылды жуұмақладың, тойла енди сен!
 Жаңа жылды қарсы алайық қатырып,
 Кетсин шампан тығынлары атылып,
 Гүлдердей долансын Ұатан қызлары,
 Жаңласын бахыттың қосық —сазлары.
 Жас бахадыр Жаңа жылды Қарбаба
 Сахнаға жетелеп шығар алдында
 Уллы семья —кең столды айналып,

Бахыт кәсаларын қолларға алып,
 Жаңа үмит пенен шәўкилдеп жүрек,
 Тилейик ен жақсы, ең сулыў тилек:
 Дүньяға-тынышлық хәмде парасат,
 Жоқ болсын ғаўғалы урыс—арасат!
 Дослар жыламасын, душпан күлмесин.
 Шөлде жуўсан емес, бағлар гүллесин.
 "Байқоңыр — Ай" түрист жолы ашылып,
 Жулдызлар космоста жатсын шашылып.
 Бултлар биз айдаған жақларға көшсин.
 Буўдай шөрек болып атызда өссин.
 Бүлбил ашықларға уйқы бермесин,
 Қәр үйде аналар бесик тербесин.
 Ағашлар мийўаға байып жығылсын,
 Баллар шоколадқа тайып жығылсын,
 Жаңа жылды қарсы алайық қатырып,
 Кетсин шампан тығынлары атылып!
1974-жыл, декабрь.

ТУҰЫСҚАНЛЫҚ

Тарийхларға гуўалы сөз,
 Қәр бир дәртке даўалы сөз,
 Кийели сөз, дуўалы сөз:
 "Туўысқаилық, туўысқанлық!"

Ар-намыс, хұжданы шерик,
 Малы менен жаны шерик,
 Тамырында қаны шерик,
 Ханаласлы туўысқанлық.

Бир ошаққа от жақтырған,
 Бир жайлаўда мал бақтырған,
 Той, лазымға ат шаптырған
 Ғарға тамыр туўысқанлық.

Бир тандырға нан жаптырған,
Мүтәж затыңды таптырған,
Биймезгил есик қақтырған
Туұысқанлық, туұысқанлық.

Уллы рус баұырманым,
Алған истиң аұырманын.
Асқар таұым, мениң жаным
Айбатлы сөз туұысқанлық.

Жаңа әўлады Бердақлардың
Тарас даңқын ардақлар дым.
Бахтын қарақалпақлардың
Бәлент еткен туұысқанлық.

Өзбекти өз ағам еткен,
Уллы бахыт инам еткен,
Бир қазанда ас демлеткен
Баұыр басқан туұысқанлық.

Суұымды сағалас еткен,
Елимди аралас еткен,
Түркменге намалас еткен
Ғардашы көп туұысқанлық.

Қазақларға тай сойғызған,
Қырғызларға қой сойғызған,
Үй тиктирип, бас қойғызған
Туұысқанлық, туұысқанлық.

Ленин жаңадан күш берген,
Жайлаұға кең өрис берген,
Алып өткен жеңислерден
Құдиретли күш туұысқанлық.

Асылғанда жаұ жағадан,

Шақырғанда ана—Ұатан,
Туұылғандай бир анадан,
Жаўға шапқан туұысқанлық.

Жер қозғалып, болса апат,
Шәхәрлерди қылса опат.
Жаңа Ташкент болып абат,
Қала салған туұысқанлық.

Дәрьяны дәрьяға қосқан,
Космостың түңлигин ашқан,
Бир семья аўқамласқан,
Мәңги жаса, туұысқанлық!

1972-ж.

ӘМИҰДИ АТЛАҒАН ЖОЛЛАРЫҢ СЕНИҢ

*(21-декабрь 1974-жыл Нөкиске биринши поезд
келгендеги митингде оқылған қосық).*

Бахтыңның булағы бурқып сағадан,
Күн-күннен узайған қолларың сениң.
Нөкисиме қут дарытар жаңадан
Әмиўди атлаған жолларың сениң.

Уллы ырыс бар усы жолдың өзінде,
Туұры сарраслық бар басқан изінде,
"Жүриң, апарайын коммунизмге".
Деп шақырып турар жолларың сениң.

Көп заманлар кешти жолы тар болып,
Көпири пүтин арба жолға зар болып,
Енди не тилесең бәри бар болып,
Дүньяға тугасты жолларың сениң.

Ел бийкарға ертеқ ядлаған емес.

Ата-баба босқа датлаған емес,
 Дәрьяны хеш дүлдил атлаған емес,
 Дәрьяны атлаған жолларын сениң.

Анам Өзбекстан—алтын дәўраным,
 Ташкенттен жоллан тур қутлы кәрўаның,
 Шағла қарақалпақ, питип әрманың,
 Мудам ғурғынласар халларың сениң.

"Бейнеў—Қоңыратқа" шықсаң жағалап,
 Азаў қазақ ағайинди аралап,
 Аркадан, қубладан танабын орап,
 Мәскеўден төтелер жолларың сениң.

Бул жол бизиң әрманымыз әсирлик,
 Кәрўан келсе жүгимиз көп тасырлық,
 Тақыятас тарнаўынан асырылып,
 Жәйхүнди атлаған жолларың сениң.

Бул жол халықтың күткен дәркарлық жолы,
 Партияның уллы ғамхорлық жолы,
 Абаданлық шадлы дәўранға толы,
 Шын дослықтың жолы-жолларың сениң.

Бул жолды салғанның қолы гүл болсын,
 Халқым, ырыс—несибең және мол болсын,
 Бул темир жол емес, алтын жол болсын.
 Қутлы болсын жаңа жолларың сениң!

Декабрь, 1974

БИЛИМ БУЛАҒЫ

*(Нөкіс Мәмлекетлик университетиниң ашылығы
 салтанатында оқылған қосық. 31-август,
 1976-жыл)*

Бүгін, дослар, қарақалпақ елинде
 Жұрт айта жүргендей байрам болажақ.
 Бир әжайып булақ шығып жеримде,
 Суұын ишпегенге әрман болажақ.

Әмиўдин суўлары жан берсе жерге,
 Бул булақ рухый қан берер елге.
 Халқым, қутлы болсын бул алтын ирге,
 Билим менен сурер дәўран болажақ.

Ленин талиматы шамшырақ жағып,
 Космослық билимнің булағы ағып,
 Адам ай өңирине значок тағып,
 Алыс жұлдызларға мийман болажақ.

Мың алғыс данышпан партиямызға,
 Мәртебемиз мегзер бәлент жұлдызға.
 Бул булақтан ишкен мың сан ул-қызға
 Ығбал— несибелер молдан болажақ.

Уллы рус ағам қушағын ашып,
 Анам Өзбекстан баўырына басып,
 Леннлик дослықтың күни нур шашып,
 Дәўранлар үстине дәўран болажақ.

Жүреклер шәўкилдеп шадлыққа толып,
 Заман алға кетти, ел абад болып.
 Бируний бабамның руўхы шад болып,
 Илим дарақлары нәрўан болажақ.

Машақатлы билим соқпағын басып,
 Келер жаңа әўлад дәрьядай тасып,
 Бул булақтан ишкен дийқан баласы
 Халқымның дәртине дәрман болажақ.

Нур орнап пахтамның ханаларында,

Ақ салы майысқан далаларымда,
 Жаңарған Жәйхунның жағаларында
 Бул булақтан бәлент қырман болажақ.

Билимли ел тулпар шығып мыңлардан,
 Алтын жууып алар Қызыл кумлардан.
 Еллик, Жамбас қала яңлы тыңларда
 Жуусанлы далалар гүлшан болажақ.

Пахта шанағында ақ алтын уйып,
 Бағлар мол жемистен шақасын ийип,
 Сибирьдің суұлары Аралға қуйып,
 Үстүрт сағралары бостан болажақ.

Бул булақтан ишкен жаслар кунт пенен,
 Менделеев соққан сырлы гилт пенен
 Шөллер ғәзийнесин ашып күтпеген,
 Уллы Ұатанына инам қылажақ.

Қәр аўылдан даңқлы илимпаз шығып,
 Жаңа Бердақ пенен Әжинияз шығып,
 Жаңа Қаныш, жаңа Қарынияз шығып,
 Қәр үйде бир хәким Лукман болажақ.

Сәлем, жаңа әўлад Одиссейлери,
 Даламның болажақ Галилейлери!
 Илим дүньясының пидәкерлери
 Тәбият сырына хәмдам болажақ.

Сырлы хикметлердің уллы мектеби,
 Сәлем, Королевлар келешектеги!
 Қарақалпақтың жаңа Улығбеклери
 Жулдыз сәўбетине әнжам болажақ.

Бул булақтан ишиў несип еткенлер,
 Билим шыңларына қолы жеткенлер.

Биздей ертеректе оқып кеткенлер,
Бүгін көзи қызып, хайран болажақ...

Өрлеп жаңа дәуран шыңына қарай,
Заманымыз қосар шырайға шырай.
Биз тасын қалаған бул мәрмер сарай
Жаңа жұлдызларға аспан болажақ.

Қара қалпағымды алып қолыма,
Бас ийемен уллы Ленин жолына.
Коммунизм орнап Әмиў бойына,
Заман бир әжайып заман болажақ.

Август, 1976-ж.

МЕН ПАХТАКЕШ ХАЛЫҚПАН

Даңқлы мийнет нуры тамып жүзинен,
Өз кәсибин жер жақанға танытқан,—
Қандай халықсаң деп сораса өзимнен,
Айтар едим: —"Мен пахтакеш халықпан!"

Мен не дейин сизге пахтам ҳаққында,
"Ақ алтын" деп журт ат қойған ўақтында,
Пахтаң сениң алтыннан да зыят деп,
Яшуллының өзи айтты жақында...

Хызмет етсем елди сүйиндиремен,
Ақ алтынды таўдай үйилдиремен.
Мен дүньяны жас келиндей жасартып,
Ғасыл лифас пенен кийиндиремен.

Пахта ҳаққында сөйлесең де узақ күн,
Жалықпайды адамлары биз жақтың,
Мен пахтадан кем сүймеймен бирақта,
Миллиардларын украин, қазақтың.

Ақ алтын бул мениң ырыс булағым,

Абырайым, наным, бәйгим, ылағым,
Шынын айтсам, Аббаз шайыр айтқандай,
"Пахта!" десе ербеңлейди кулағым.

Мениң қолым жерге жыллы тийеди,
Жер де мени өз ийем деп сүйеди.
Ана топырақ ықласымды бахалап,
Шигит ексем, алтын болып ийеди.

Мен пахтадаи даңқ алып, май шайнайман,
Жатсам—турсам пахта ғамын ойлайман.
Мен қызларға сырға соққан зергердей,
Хәр түбине алтын ғорек байлайман.

Каршы менен Карақумды қазғанман,
Мырзашөлдің мәңги уйқысын бузғанман.
Заман ушын мен анкета толтырсам,
"Пахтакешпен" деп мақтанып жазғанман.

Хәзир маған пүткіл дүнья түсинди,
Тәбият та мойынлайды күшимди,
Мәмлекетим, хүкіметим, бәри де
Қууатлайды мениң даңқлы исимди.

Маған уллы хұрмет қылар Москвам,
Орал полат қуйып береді мудар,
Машиналар ислеп оннан Ташсельмаш,
Грузин шай демлеп тутады маған.

Пахта десе қуяш жайнап шығады,
Пахта десе суўлар шөлге ағады,
Шайырларым пахта десе йошланып,
Журт таппаған сөз маржанын табады.

Мен қуяш мəkаны Өзбекстанман,
Жер жаҳанға даңқы түскен бостанман

Мен пахтакеш деген уллы кәсіпти
Космос бийигине алып ушқанман!

Мен қайнар нәпесли Туркменстанман,
Миллион тоннам менен үлес қосқанман
Пахташылық айдымларын гилемге
Ғайрынағыс ойып жазған дәстанман.

Мен Памирдің мәрти—Тәжикстанман,
Талай даңқлы табыс жолын ашқанман.
Пахташылық даңқын жайып әлемге,
Нурек болып қуяштай нур шашқанман.

Мен атақлы ақ қалпақлы қырғызбан,
Алатауда жарқыраған жұлдызбан.
Пахта десе Тоқтағұлдай йошланып,
Мийнет сүйгиш Манасларды туұғызған.

Мен айтыұлы Шымкентимен қазақтың,
Әтирапым ақ бийдайлы узақ тың.
Пахта десе Балхаш болып балқыйман,
Афорт алма болып писип шалқыйман.

Кәсиби көбейип, қолы узарған,
Мен нефтши Азербайжан — хазарман.
Мен Кавказға қадап пахта байрағын,
Пахта даңқын тауға ойып жазарман.

Қатарымнан қалмайын деп қыстанған,
Мен Хорезм, Қарақалпақстанман.
Ең қыйын, ең салқын жерди жибитип,
"Еллик"тей шөллердің сырын ашқанман.

Айтшы достым, қай жұлдызға ушасаң?
Жолларыңды ақ липасқа бөлейин,
Ай хәм Жердің арасына келеплек,

Үзилмейтин өрмек қурып берейин.

Ақ алтынға бөлейин кең аймақты,
Рахмет айтып сиздей ул-қызға.
Пахтаманнан тоқылған қызыл байрақты
Тик апарып желбиретип жұлдызға!

1974-ж. Октябрь.

СЕКРЕТАРЬ

Нәүпир суў сағасы таўлардан келер,
Бәлент шыңда болар бүркіт уясы...
Ел басқарыў иси ол бийик хөнер,
Бар оның дипломсыз академиясы.

Үлкен оркестрди басқарып турған
Дирижер бир тынбай сермелер қолын.
Шыбығының ушында саз мәўиж урған,
Мың тар гүңирер бир Бетховен болып.

Сол сырлы шыбықтың мәнисин билмеген
"Аңсат талап ғой" деп айтысар оны.
Ал ол арпалысар бир даўыл менен,
Сезер сыңсып кеткен жалған нотаны...

Ел сыйлар басшыны "яшулымыз" деп,
Басшыдан айбынып қосшы албырар.
"Жалған нота шертип қойғанлар" терлеп,
Бюро алдында турып басы салбырар.

Соған қарап көплер "үлкейген хәз" дер,
Биразлар бийликти етеди хәўес.
"Монамахтың бөркин" кийиўди гөзлер,
Оның аўыр кийим екенін билмес.

Болғысы келгенлер көп.

Бирақ, партия —
 Бес саўсақтай билер өз солдатларын.
 Елди бийлеп ерте билиў артына, —
 Шерте билиў демек жүректің тарын.

Көремиз биз оны қурылыс басында,
 Аўыл жолларында хәм минберлерде,
 Жыйнақлы кабинетте—исханасында,
 Үлкен мәселелер қаралған жерде.

Оны күтиўши көп сеннен басқа да,
 Жумыс күни бир сутқаға сыймайды.
 "Ел тәғдири" деген үлкен машқала,
 Бес телефон болып бирден шырлайды.

Бирди мыңға үлги етеди серлеп,
 Базда ийни келсе қызып та алар,
 Аса шешен де емес.
 Базда кең сермеп,
 Регламентин өзи созып та алар.

Бирақ гиганг қурылыс хәм атыз жақта
 Қызған уллы халықлық мийнет йошынан
 Рухланып турып сөйлеген ўақта,
 Цицерон болып тыңлатар саған.

Колтығыңа питкен ушқыр қанаттай,
 Мәўжиртип тартқандай баслы наманы,
 Дүбир сезип турған ертлеўли аттай,
 Алдыңа тартар ол бас идеяны.

Сен атланып және шығасаң жолға ...
 Ол билер; хәзирги ўақта адамлар
 Исин бақаласаң басады алға,
 Хошемет буйрықтан өтимли болар.

Ол билер: көп көрген билимдан дарға
 Кемени кайыратпай таяу басқанын.
 Шет аўылдан келген пиядаларға
 Ильич қәйтип күлип есик ашқанын...

Басқарыў хәм талант.
 Жолын уққансыз,
 Арнап туўылмасаңыз да анадан.
 Сыннан өтип, сиз ысылып шыққансыз
 Ленин ашып кеткен устаханадан.

Хәммеге теп-тегис жағыў —қыйын ис,
 Бирақ халыққа унаў—ең баслы мақсет.
 Басшының хәр тапқыр сөзи берер күш,
 Жақсы басшы-елге абырай, дәўлет.

Сиз хәм инженери адам жанының,
 Державамның омыраўлы баллары,—
 Коммунистлик қурылыс фронтларының,
 Қарман, сиз саўлатлы генераллары!

Тилеймен сизлерге бүркіт пәрўазын,
 Ленинлик парасат, зейин тилеймен.
 Уллы планлардың шынлық салмағын
 Көтергендей мықлы ийин тилеймен!

1974-жыл, Сентябрь

ДӘЎРАНҒА МЕГЗЕР

Көзимнің рәўшаны пахтакеш халқым,
 Сен десем тиллерим гояға мегзер,
 Басқан қәдемиң гүл, қолларың алтын,
 Кеўлиң қуяш нуры—зияға мегзер.

Жасартып әйемги Жәйхун жағысын,
 Пахтаның гүлинен салған нағысың,

Мийнет майданында йошып ағысың,
Бир мәўжирип аққан дәрьяға мегзер.

Тыңда дийқан бийдай нанға тойдырың,
Шөлде шарўа мал семизин сойдырып.
Сен дүньяға ҳасыл липас кийдирип,
Жасандырсаң жәхән Зухраға мегзер,

Халық табысы тәрезини бассын деп,
Ўатан байып, ел абаданлассын деп.
Коммунизм молшылығы тассын деп,
Нийетиң бир бийик санаға мегзер.

Пахтакеш елимде дәўлет бақ тасып,
Жети ықлым таңлай қағар мақтасып,
Өзбекстанымның терген пахтасы
Қар жамылған бәлент қыяға мегзер.

Сәлем қарақалпақ, зәбердес елим,
Әмиў жағасында ырғалған гүлим,
Мәканым, ырысым, илхамым мениң,
Кеўлиң — ақ, қалпағың қараға мегзер.

Пахта—егинлердин шақы—султаны,
Пахта—абаданлық турмыс кәрўаны,
Халқымның пахтадан сүрген дәўраны
Жәмшид сүре алмаған дәўранға мегзер.

Лекин, өз-өзинен келмес бул дәўран,
Мийнет майданында урмасан жәўлан,
Фархад арна қазса тас қашап таўдан,
Ол хәм сеннен тәлим алғанға мегзер.

Қурылтай шақырып Ташкент, Нөкисте,
Ертеден әнжамын көрип егисте,
Уллы табыс ушын халық минип күшке,

Билек сыбанысы палўанға мегзер.

Ким сейислей билсе дойнақ соныки,
Келер жай тасындай жайнап соники,
Ким қарыўлы болса байрақ соники,
Әззилерден тартып алғанға мегзер.

Халқым, Сениң мийнет сүйгишлигинди,
Терең сөз мәнисин илгишлигинди,
Жердиң тамырын услап билгишлигинди
Айтсам Әбу Сина—Луқманға мегзер.

Жақсы нийет пенен сен шигит салып,
Кеўлиндей сарраслап жарасаң қарық,
Мийрим суўы менен жазлай суўғарып,
Гүзин жерге жулдыз жайғанға мегзер.

Хәр еккен шигитиң бир түп ғаўаша,
Ғаўаша ма, ақ алтын ба ямаса,
Жазда терлегенниң гүзи тамаша,
Хәр қамтымы қызыл шырўанға мегзер.

Даңқ пахтакеш халқым, тассын қырманың.
Нурдай таза азаматлық хұжданың.
Жердиң тилин билген хәр бир дийханың
Алым академик данаға мегзер.

Баз биреў өз жүгин өткерсе ҳесап,
Бирден сылқа түсер буўыны босап,
Ушардан оқ жеген сүйлинге усап,
Кәпелимде сарқып, бийғамға мегзер.

План бежердик деп баз бир мәртлерим,
Коздырар кисиниң гөне дәртлерин.
Умытқанлар миннетлеме шәртлерин,
Ат көрип аяғы талғанға мегзер.

Халқым, табыс сазын жаңлат жаңадан,
 Турмыс және көркли, және абадан,
 Гәзийнеси артып, шадлансын Ыатан,
 Ыатан—ақ сүт берген анаға мегзер.

ЖӘНЕ ЖӘЙХУН БОЛЫП АҚТЫҢ ДА КЕЛДИҢ

Талай тулпарларды изде қалдырып,
 Атланыстан және ўақтында келдиң.
 Табысларық елдиң мийрин қандырып,
 Және Жәйхун болып ақтық да келдиң.

Даңқ, мәртебең асқар таўға тең, халқым,
 Мийнет десе түриниўли жең, халқым,
 Йошын сениң қағлап аққан Әмудей,
 Пейлиң сениң Үстиртиңдей кең, халқым,

Калпағың қап-қара, көкирегің аппақ,
 Сый-хүрмет шапаны бойына шап-шақ,
 Саған оңай қара жерди сөйлетиў,
 Маған мүшкіл тәрийпиңе сөз таппақ.

Жүзиң сениң жарқыраған таң, халқым,
 Азаматлық иске қумарсаң халқым,
 Қара таўды тележкаға сал десе,
 Тележка тартса сен саларсаң, халқым.

Мийнет сүйгишлигиң айта жүргендей,
 Ыатан ушын жан бер десе бергендей.
 Сениң коммунистлик сана-сезимиң
 Бәлентликте бийик таўға мингендей.

Даңқ, саған қуяшлы Өзбекстаным,
 Мақтанышым, ана—топырақ бостаным,

Қара қалпағымды қолыма алып,
Хұрметиңе бас ийемен, досларым.

Пахтадан хәр гүзде бир таў үйгенсең,
"Ақ алтын" деп, лақап қойып сүйгенсең,
Сен "пахтакеш" деген даңқлы кәсіпке
Жаңадан космослық мәни бергенсең.

Мәрт пахтакеш халқым, хәрмаң, бармысаң!
Алтын Ферғанада атқан таңбысаң,
Алыс жолдан ат кашырып келгенде,
Алғы топта келер Әндижанбысаң?

Күншығыста даңқлы бас кентимбисең,
Гүркиреген гөззал Ташкентимбисең,
Саўлатлы Самарқанбысаң, ямаса, —
Жиззақта жайнаған жас кентимбисең?

Сырдәрьяға сырлас кеўлиң бар шығар,
Тыңларды тындырып жүрсең Қаршыда,
Қарақалпақпысаң қатардан озған,
Қара таўдан түлеп ушқан қаршыға?

Сен Қашқадәрьяда өскен гүлмисең.
Я Сурханда пахта терип жүрмисең,
Наманганның алмасындай уўылжып,
Ұәдеге опадар шийрин тилмисең?

Жан қоңсым Бухара, Хорезмбисең,
Бир-биреўден кеўил ғәрезимбисең.
Уллы Өзбекстан қырманларында
Абырай өлшейтуғын тәрезимбисең?

Ким болсақта, биз пахтакеш елимиз,
Пахтадай ақ бизиң айдын жолымыз.
Бир жағадан бас шығарып бирлесип,

Бир жеңнен шығады миллион қолымыз.

Қыс ақырабын, жаздың қапырықларын,
Жеңип қыйынлықтың жапырып бәрін,
Жан жүректен құлақ салып тыңлаймыз
Туұысқан партияның шақырықларын.

Жыл басында кесип-пишип алғанбыз,
Шертнаманы шын кеўилге туйғанбыз.
Кеўил борлатына аппақ пор менен
"5 миллион тонна" деп жазып қойғанбыз.

Бес миллион деген сөз аңсат айтыўға,
Килограммы миллиардлардан қайтыўда,
Қанша миллиард рет қол жуўыртамыз,
Гүзде терип, бәхәрінде байытыўға.

Бес миллион еки жүз оның қырманы,
Киши гимим бир таў болып турғаны.
Миллион-миллион тележкалық бир кәрўан
Өзбекстан жолларында барғаны.

Тарийх көрмеген бир зор кәрўан көшер,
Кәрўан көшкен сайын қырманлар өсер,
Пүткіл дүнья бул қырманға сүйсинип,
Баққанда басынан телпеги түсер.

Мурын таўдан шыққан бийхесап алтын,
Бахалап биле алмас исиңнің нарқын,
Ел алғысы, партияның қоллаўы
Саған мәдет берсин, пахтакеш халқым!

1975-жыл, ноябрь.

ЕКИНШИ ЕСИК

Шөл ҳәм бостан мәңги өшлескен жерде,

Гүл хәм жуўсан қоңсы өскен өңирде
 Адам жатырқамас үйим бар мениң.
 Хәмме жерди көриў кисиге мәр ме!
 "Жердиң түби ғой" деп қыйналып жүрме,
 Шақырып мазанды алмайын сениң.

Бирақ адам менен адам дусласар,
 Ат баспайман деген жерин үш басар.
 Нағайбыл дуз тартып келсең булманға,
 Есигимди қағып, тартынып турма.
 Дүзиў нийет пенен еркин келе бер,
 Кел, қонағым, есик қақпай кире бер!

Үйге шақырыўсыз қонақ келгени,
 Бул хәм азаматлық абырайың сениң,
 Шақырмай келгени —
 Зейни илгени
 "Адам — адам ушын мийман" екенин.

Мениң де өзиндей исим көп мүшкил,
 Бир баста көп жұмыс ирили-майдалы.
 Лекин, қонақ күтиў—жұмыс емес бул,
 Бул мен ушын көркем өнер байрамы.

Қәстерлеймиз қонақтың қай-қайсысын,
 Наўқан қурттай илле-пиллеге орап.
 Жайлысын да көрдик,
 Көрдик жайсызын,
 Қонақтың жаманын көрмедик бирақ.
 Шақырыўсыз қонақ —
 Биймиллет қонақ,
 Кел, төрле, бирадар,
 Азамат инсан!
 Бир сулыў дүньяға болғайсан инақ,
 Бир әжайып есик ашайын саған...

Ол есиктен енсең,—уллы дәрьяның
 Жағасында сени бир бостан күтер.
 Алтын ойпатлықтың жипек самалы
 Гүл хәм жуўсан ийисин аңқытып өтер.
 Шексиз пахталықта хәр түп ғаўаша
 Гөрекке әнжамлап аппақ ықласын,
 Саған инам етер бунда! Ямаса —
 Бағлар шыққа жуўып тутар алмасын.
 Күн бул жерде усар өзине толық.
 Күн нурын, жер қурсын жәмлеп бойында,
 Қаўын писер ширесине мәс болып,
 Жүрсем деп қонақтың мудам ойында.
 Мийман пайыз тапса зейиңди ашып,
 Еңбегимиз қайтып, жүзимиз жайнар.
 Ақ тереклер аспан менен сырласып,
 Шығыс бүлбиллери ышқыңда сайрар.
 Мийнет заўқы менен атады таңлар,
 Бунда исиң менен өлшенер нарқың.
 Бунда қай намаға шертсең де жаңлар,
 Киси жатырқамас жайдары халқым.
 Бизиң халықтың кеўлин қайсы бир гезде
 Хеш қандай хүкимдар,
 Хеш бир патша, хан —
 Миймандослық деген дуўалы сөздей,
 Билләхий хеш жаўлап ала алмаған...

Хош мийманым,
 Келмекте бол бул үйге,
 Кешеги қонағым —
 Бүгинги достым.
 Дос арттырыў—ең бир уллы ғәзийне,
 Рахмет, ырысыма сен ырыс костың.

Саў жүрсек, табарсаң бизди хәрдайым
 Усы шөл хәм бостан аралығынан.
 Саған унайма деп сорап неғлайын,

Суўым да, кырым да өзиме дәрман.

Бир жағым суў, бир жағым шөл болмаса,
Бейиш салып берсең де мен бармайман.
Гүл хәм жуўсан ийси аңқып турмаса,
Ол жерде мен қарақалпақ болмайман.

6-март, 1972-жыл

ХОРЕЗМГЕ

Халқынды мен ханалас туўысқаным деп сүйемен,
Жериңди мен баўырлас мәканым деп сүйемен.
Хорезмнің топырағын қайда жүрсем сағынып,
Киндигимнің қаны тамған ұатаным деп сүйемен.

Сен әйиемги гөззаллықсаң, шахлар саған таласқан,
Бабаларым бул Хийўаның тасын бирге қаласқан.
Ўақыт пенен өшегисип өң бермеген бояўын,
Гүңгирлеген гүмбезлериң, минарларың әласпан.

Сен алымсаң журттан бурын жети ықлым жаратқан,
Күнбатысқа алгебраның сырлы есабын санатқан.
Дүнья илими аспанында ай туўғандай жарқ етип,
Мың жыл бурын Бирунийдей бабам шыққан Кыяттан.

Шыршы таска гүл питирген хийўа наққаш шебери,
Әўез Отар әрман еткен жерлерге гүл көгерип.
Мақтымқулдың жас музасы қыз болып бойжеткен
жер,
Әжинияздың изи түскен көшелериң теберик.

Тамырымызда туўысқанлық қанымыз бар қатысқан,
Ата-баба бир нан тапса, бирге бөлип татысқан.
Халқымыз бар, бир дәрьяның еки бойында турып,
"Ассалаўма әлейкум!" деп, насыбай сорап атысқан.

Еки дийқан тәжирийбелес, еңбек етсе жарысқан,
 Еки палұан бир тойда ыңыранып жамбас салысқан,
 Бир қара телпек астында еки көздің бирисең.
 Қыяметлик қоңысымсаң қазан-табақ алысқан.

Бир-биреўге қалыс хызмет десе тикке турамыз,
 Кеўлимизге қуяш сыяр, қыл өтпестей арамыз,
 Ески Жәйхун жағасын жердің жәннети етип,
 Коммунизмнің уллы имаратын қурамыз.

Әмиў суўы жеримизге қан тамырдай тараған,
 Жапларымыздың тарнаўлары бир-бирине қараған,
 Күн десе күн, гүл десе гүл, жайна гөззал Хорезм,
 Ал мен мәңги ұатанласың қарақалпақ боламан!

ГЕСИРТКЕНИҢ КӨЗЛЕРИ

Заман жуп ай бергед далама мениң,
 Жуп нурлы көзинен жүк машинаның.
 Көрдим мен көзлериі бир гесирткениң.
 Тунжырап сол нурға шағылысқанын.

Айсыз түнде жол бойында нәбада
 Бул көзлерге көзің түскени бар ма?
 Бир периўза қаслы жүзик далада
 Түсип қалған яңлы шағылысар фарға¹.

Жасымда бул көзлер ақшам жанғанда,
 Оннан бир суўық, жат сәўле сезгенмен.
 Соң бир от басында дүзде қонғанда,
 Шөл тилсимин көрдим усы көзден мен ...

Илим үңилмеген сол бийик жақтан
 Жерге бир жуп жулдыз муңлы баққандай.

¹ Фар—машинаның жақтысы.

Ийнениң көзиндей еки саңлақтан
Терең сырлы көк нур қайнап атқандай.

Терең сырлы көк нур...
О, сақый далам!
От басында геологлар сол гезлери
Сени мақтағанда, көринген маған
Тек сол гесирткениң сырлы көзлери.

Енди көр. Биз қонған шатыр жоқ бунда,
Газ қаласы дүзге хұжимин баслар.
Шөлден өлген сексеуиллер орнында
Желпир көшелерди жас қарағашлар.

Шексиз шөл теңизи маяк жаққандай,
Компрессор турар нурланып мудам.
Жулдыз жерге түсип түнеп атқандай,
Жулдызға қонаққа кеткендей адам.

Дөңбекшир жақтыда уйықлап көрмеген
Катал шөл тәңириси—жабайы дала.
"Кимлер булар айбыныўды билмеген,
Сахраға бағ егип, орнатқан қала?!"

Дүзди дүсирлетип поездлар барар,
Жас қала шырағын жаққан гезлери
Космослық көгиллир от пенен жанар
Гесирткениң перийұзалы көзлери...

ДАЛА ГҮЛІ

Жаўдырасып жүрегимниң төрінде,
Ырғалар бахтымның роза гүллери.
Күйремес ол саратанның күнинде,
Солдыра алмас жабайы дүз желлери.

Туўған жерге ышқым суў берер оған,
Жапырақларын үмит таңларым жуўар.
Күндиз ол доланып қуяш нурынан,
Ақшам жулдызлардың аңсары аўар...

Республикам! Мен сол шәменнен сайлап,
Қызыл гүл әкелдим тойың ўақтына,
Азат халықлар аўқамында гүл жайнап,
Мәңги шадланғайсаң мениң бахтыма.

Мудам ақ болсын деп несип-ығбалың,
Ақ гүлдерден шашыў шаштым тойыңа.
Мийнет заўқы менен жайнап жамалың,
Уллы дослық куўат берсин бойыңа.

Сары гүл дегениң запыран түсли,
Ҳеш кимге бермейин, өзимде қалсын.
Кулпырып сарғайған кумлардың үсти,
Дос күлип, душпаның сарғайып талсын.

Шақыр алтын тойға, жай кең дастурқан,
Пүткил Ытан келсин, келсин досларың.
Шағлай бер советлик автономиям,
Мақтанышлы Қарақалпақстаным!

Декабрь, 1974-жыл.

ҚАРАҚАЛПАҚТЫ КӨП МАҚТАМА КӨЗИМШЕ

"Бир халық көрдим,
журеги көринер
қабырғасынан".
(*Михаал Луконин*)

Қарақалпақты көп мақтама көзимше,
Қармаққа тез қабатуғын балықпан.

Ҳәр кимниң бар эzzi жери өзинше,
Шортанымдай аңқылдақлаў халықпан.

Бул кисини көзге мақтаўдан көре,
Пайдалырақ минин таўып сөккениң.
"Қарақалпақ жақсы халық" дегенге,
Бабам шешип берип кеткен шекпенин.

Жалғыз атын сойып берип қонаққа,
Жаяў қалып бул халық талай тарыққан.
Соны айтып, мақтайғойсаң бирақта,
Одан да зорын көрсететин халықпан.

Беглиги көп йошып кетсе бу халық,
Дәстанларды қойдай дизип матаған.
Хәмме халықты қаралпақтан шығарып,
Өз тарихын баслар Адам атадан...

Мийнет десе жең түринген палўандай,
Арбаға таў тийе десең тийеген.
Дослық десе жулдыз таўып алғандай,
Халқымның ақ көкирегин сүйемен.

Жек көрсе ол, "жек көремен сени" деп,
Саған барып айтпағанша тынбайды.
Бир пул тапса, "бай деп санаң мени" деп,
Есип жумсап қуртпағанша тынбайды.

Сумлық қылса сыр алдырар баладай,
Кеўилшеклик минезине күйемен.
Ал енди оның кең жазийра даладай
Азаматлық кең пейилин сүйемен.

Тайын мақтап, атын минсең,—сынамас,
Мен бул халықтың минезине қанықпан.
Кеўлим мениң Жәйхүн менен сағалас,

Сәл нәрсеге йошатуғын халықпан.

Жыллы сөз есигип кермей жасында,
Өгей өскен бала кәмалға келди.
Ленин берген дәўлети бар басында,
Мақтанарлық жағы көп оның енди.

Жақсы сөзге жан семирер деген бар,
Хошаметке хәр ким хәўес өзінше.
Сондадағы өтинемен, адамлар,
Қарақалпақты кеп мақтамаң көзимше...

Январь, 1974-жыл.

ПАХТА

- Пахта қалай?

- Оның аўхалы-ше?

(В.И.Лениннің телеграммасынан)

Қашан бизиң жақтың бир адамына
Ушырасып, тил таппай қалағойсаң,
Жыллы шырай меиен барып жанына,
"Пахтаң қалай?"—деп сорағайсаң.

Сонда ол "бул тәўир адам екен" деп,
Ески танысындай жадырар жүзи.
Бул сораўдың, билсең, мәниси кеңирек,
Көп саўалға татыр буның бир өзи.

Кайсы аўылдансаң? Қалай турасаң?
Қалай быйыл кейпиң, сүрер дәўраның?
Нени кәсип етип сен мақтанасаң?
Қандай әрманың бар?—деп сорағаның...

Жапырақлар-жайылған жасыл алақан,
Гүллер—атлас кийген нәўжуўан қызлар.
Өз қызлары еске түскендей дийхан,

Көзлерінде жанар сонда жұлдызлар.

Ол жұлдызлар сәўле алар дийқанның
 Кеўил көгиндеги сақый қуяштан.
 Шынлық жамалындай аппақ әрманның,
 Ол жұлдызлар ығбал менен сырласқан.

Пахтакеш руўхланып бир уллы йоштан,
 Көклемде жазар ол көк сыя менен,
 Жазда күнге күйип жаратар бостан,
 Кең далалар толқыр гүл-гия менен.

Гүзде аппақ таўлар жаратып дыйқан,
 Ақша булыт қонақлап суў жағасына,
 Жер-жәхәнли кийиндирип жаңадан,
 Өрмек қуарар ай хәм жер арасына...

Пахтада пидәкер, еден халықтың,
 Кеўил қағазының ақлығын көрдим.
 Хәр ханада күннен түскен жарықтың
 Сүттей уйығанын, пәклигин көрдим.

Пахтакештиң несийбеси зияда,
 Хәм қыйын, хәм айдын пахтаның жолы,
 "Ақ алтын" дәстаны жаңлар дүньяда
 Бир уллы хәм аппақ поэма болып.

Пахтакеш державасын алғысламақта
 Ақ алтынның уллы дәстаны усы.
 Бүгин—зер шанақта бир жумақ пахта
 Орта Азиямның эмблемасы.

Сонлықтан сезеди өз инабатын
 Пахтакеш әўлады болған ул-қызлар.
 Сонлықтан еситсек пахтаның атын,
 Көзимизде жанар аппақ жұлдызлар.

Пахта еккен елдің бир адамына
 Нәбада ушырасып қалағойсаң сен.
 Жыллы шырай менен кирип жанына,
 "Пахтаңыз қалай?"—деп сорағайсаң сен.

Пахта келешегин көріп алыстан,
 Сол қыйын ұақта да Ленин данышпан —
 Шын ғамхорлық пенен бизің халықтан
 "Пахтаңыз қалай?"— деп сораў салысқан.

Октябрь, 1972-жыл.

БЕС ҚОНАҚ

Келсин мейли, ерте қонақ, кеш қонақ,
 Карақалпақтан қапа болмас хеш қонақ.
 Келсин мәйли алтаў болып, он болып.
 Тек келмесе болғаны сол "бес қонақ".

АҚ АЛТЫНЛЫ ЕЛДІҢ АҚСАҚАЛЛАРЫ

*(Республикамыздың халық хожсалық ислерине өз
 тилеги менен белсене жәрдемлесип жүрген
 Қара өзекли азамат пенсионер отағасылардың
 құрметинне)*

Халық шақырса жатпас намыс арлылар,
 Қыймылдасар жеткенинше халлары.
 Жигитке бергисиз ғошшақ ғаррылар —
 Ақ алтынлы елдің ақсақаллары.

Жигитлик өткенсоң ғаррылық мурат,
 Кәхудалық сөзиң журтқа ўәсият.
 Топлымға көп тускен ғайратлы ғыйрат,
 Дүбир сезсе желге тарар жалларын.

Жигитликте хәр ким есирик нар болар,

Қайда қыйқыу болса, сонда бар болар,
Халқы ис буйырса тындырар болар,
Еске түсер сол ғайратлы жыллары.

Талай ат болдырды шабысыңыздан,
Талай беллер сынды тебисиңизден,
Қазан зорға қайнап табысыңыздан,
Көп болған кеуілдің қыйлы-қаллары.

Пурсат бермей тал бойыңды жазыуға,
Әкеңнің орнына кеттиң қазыуға,
Қатты шаңғалақты салып азыуға,
Шақсаң, пуш боп шықты жаслық әрманы.

Айдасаң да байдың қосын, арбасын,
Биймиллет ишкизбей суйық жармасын,
Қыз-келпіншек айта ғойса ғармасын,
Аш қарынды тойдырғанды паллары.

Онсері бел менен сийсері кетпен,
Жантақ дәстелетіп, томар геулеткен.
Кегейли, Есимжап, Ханжап, Қызкеткен,
Талай қазыулардың болдың белдары.

Қыс тоқсанда қырау тұрып муртына,
Тоқым төсеп, ер дастанып уртына,
Талап ізлеп жоқарының журтынан,
Болдың ақ патшаның сен мәрдиқары.

Сөйтип жүргенинде жақты таң атып,
Таң сәулеси сезимінди оятып,
Аш қаршыға тойып асап тоятын,
Несип болған жаңа заман дийдары.

Ығбалыңды ашып кеңес хукимет,
Гедейге тийисти мәңгилик нәубет,

Тайып бай-залимның басынан дәўлет,
Ленин дана ашты бахыт жолларын.

Әўел союз "Қосшы", соңынан колхоз,
Исиң алға басып, бузаўлады боз.
Бурын еситкенди енди көрип көз,
Гедей дийқан емди еңбек палларын.

Соннан аяқ басып жаңа турмысқа,
Қатнаскансыз қанша уллы қурылысқа,
Кимиңиз Ыатанды қорғап урыста,
Кимлер, "аўыр тыл арбасын" айдады.

Жыл сайын жеңиллеп дийқан мийнети,
Енди артып кетти елдің дәўлеті.
Сизге деген партияның хұрметі,
Өңириңизде орден болып жайнады.

Ис гезегин енди жасларға берип,
Дем алсаңлар елдің зийнетин көрип,
Бахытлы ғаррылық дәўранын сүрип,
Хәзлессең, келиннің таяр шайлары.

Бирақ дийқан бийғам шалқая билмес,
Мийнет сүйген адам қартая билмес,
Жамбаслап көрмеген жантая билмес,
Отырса алдына сыймас қоллары.

Ғаррылықтың дәрти сизге жуўымас,
Тамырыңызда дийқан қаны суўымас.
Жерге хәм мийнетке оятар ықлас,
Шамурат атаның өрнек жоллары.

Бириң жаға, бириң сенсең тон болып,
Бақ-дәўлетин артып жолың оң болып,
Қараөзек қайтадан район болып,

Аты хаттан шығып, исин оңлады.

Жоқарысы Шымбай, арқасы Тахта,
Дәўран Қараөзекте билсең бул ўақта.
Жайлаўы шарўалы, салы хәм пахта,
Даңқ-атағы Ташкент бойлап жаңлады.

Теңге шашқан менен Айдос қаласы,
Айырша, Тербенбес теңиз жағасы,
Бир мәмлекет жайғасқандай арасы,
Бүгин Қараөзектиң бәлент қоллары.

Көп узамай хағлап темир жол жетер,
Керегин буннан хәм енди мол жетер,
Не бийикке қолың созсан қол жетер,
Еле берин ғурғынласар халларың.

Қайтадан жасарып, келди бәхәриң,
Шадлық пенен атар ерте сәхәриң.
Үлкен жол үстине салған шәхәриң,
Салқын сая болар қалың таллары.

Жас әўладлар мақтанады сиз бенен,
Шаўлық сүйип, шағлан жарқын жүз бенен,
Аман болың кемпирлериңиз бенен,
Ақ алтын елиниң ақсақаллары.

1976-жыл.

МЕН —ТӨРТКҮЛМЕН!

Мен Төрткүлмен, көпке даққы таралған,
Кәруан тартсан көш басында барарман,
Мен Төрткүлмен, қаракалпақ журтында
Жүги аўыр қара нар деп саналған.

Жеги ықлым таўап еткен есигин,
Мен әййемги Хорезмниң бесиги,

Қайта туып Октябрьдің таңынан,
Абад болған жаңа әуладтың несиби.

Мен Төрткүлмен, бийик тауға мине алған,
Мийнет десе қыздай бели қыналған,
Мен Хорезм ойпатында даңқлыман,
Көп тарпийхый гүреслерде сыналған.

Биринши рет бул қараған еллерден
Жаңа заман мәнисин мен билгенмен,
Мен Лениннің буйрықларын булжытпай,
Журттан бурын зор шайқасқа киргенмен.

Мен Төргкүлмен, жаңа тарийх жаратқан,
Ескиликти аттан жығып қулатқан,
Туңғыш рет бул қараған еллерге
Лениңизм идеясын таратқан.

Мен дийханман, тәжирийбеде танылған,
Хұжим етсем шөллер маған жалынған,
Жәйхун дәрья күнлеп мениң күшимди
Талай сапар дегишинен жаңылған.

Мен бағманман, көсеу шанышсам көгерген
Қара жерди сөйлетиуге шебермен,
Бұлбил қуслар ерип жүрер баламдай,
Бағ егийге шыға ғойсам егер мен.

Мен шөл кууар патшасыман тыңлардың,
Жер ашаман арасынан қумлардың,
Шигит сеуип алтын терсем, олдағы —
Несибеси миллионлардың, мыңлардың.

Мен Елликпен сүйсиндирген еллерди,
Қула дүзде ғумшалатқан гүллерди,
Коммунизм хызметине жеккенмен

Ата-баба безип кеткен шөллерди.

Мен Төрткүлмен, турмыс курған абадан,
Йошып кетсем дәрья болып ағаман,
Ұатан ушын, дослар ушын, халық ушын
Керек болса қустың сүтин табаман.

Ел намысын уран етип жаңлатқан,
Даңқлы "Қырыққыз" ат ойнатқан шаңлақпан.
Ұатаныман мен Қурбанбай жыраұдың,
Дәстанларын жер жүзине тыңлатқан.

Ким аралап көрсе хасыл жеримди,
Гәўхар болып тамған маңлай теримди.
Кеўил толы хұрмет пенен алғыслар,
Елимдеги хәр бир мийнег еримди.

Сен Төрткүлдің жигитлерин көрмесең,
Мәрт азамат жигит көрдим деме сен,
Сегиз қырлы, сексен сырлы дегендей,
Ел қуғанар көрген ұақта төбесин.

Жигитим көп көкиректе курты бар,
Қахарманым Нарбай Еллик журтынан.
Бир қыз болсам, мен Искендер ағаның
Сүйер едим желкилдеген муртынан.

Мен Төрткүлмен, жүз жасаған данаман,
Суўғарылған коммунистлик санадан.
Киши пейил, мийнет сүйгиш, халқым бар,
Алым дыйқан болып туўған анадан.

Алтын терип, Еллик, Жамбас қаладан,
Шөл гүллентип, коммунизм кураман,
Әмиўдәрья жағасында нурланып,
Мен шамшырақ болып жайнап тураман.

1975-жыл, ноябрь.

ЕЛЛИККЕ ЕЛ ҚОНАР ЗАМАНЫ КЕЛДИ

*(Еллик қала массивин ашыў салтанатында
оқылған қосық)*

Айдынласып дослық, ығбал гүзары,
Заманы бирлердің хамалы келди,
Дәўран он айланып, дүнья тазарып,
Елликке ел қонар мәхәли келди.

Мақтасаң арзыр бул уллы заманды,
Гүлистан етсем дер хәмме таманды.
Патшалар сүреалмай кеткен дәўранды,
Дийханлардың сүрер майданы келди.

Елге бир нәўбетдур, жерге бир нәўбет,
Жердің тилин билген болар хәмсәўбет,
Ағар булақ абаданлық мол дәўлет,
Кемлик бәдар кетип, кәмалы келди.

Кеўил кеўилден суў ишип турғандай,
Мийрибанлық сүти менен жуўғандай,
Барлық миллет бир анадан гуўғандай,
Дослықтын дарағы мийўалы келди.

Гөззаллық бабында бәхәрдің паслы,
Дийхан баба десер халқының хаслы,
Аты Өзбекстан алтын қуяшлы,
Таң шуғласы киби жамалы келди.

Дослық, туўысқанлық кәспи-ғәрезим,
Бир маңнайға питкен жуп кумар көзим,
Арқа бетте қарақалпақ, Хорезм,
Бир дуўтардан еки намалы келди.

Әмиў жағалаған етекли елим,
Бир гүлшанда өскен рәңбараң гүлим.
Қарақалпақтың мақтанышы Төрткүлим,
Сени десем тилим саналы келди.

Мийнет майданынында халқың палұандур.
Топырағың әлхасыл кәнге толғандур.
"Бейиш о дүньяда" деген жалғандур,
Жамалың жәннетден зийбалы келди.

Бул жәннетти халқың қолдан жаратқан,
Сыйлыққа алмадың сен тәбияттан.
Халық айналсын сендей даңқлы елаттан,
Дәртлериме мудар даўалы келди.

Бирўнийдиң даңқы әлемге кеткен,
Бабасы дүньяға илим үйреткен.
Дийханлары жер тилсимин сөйлеткен
Ақ алтынның алғыр маманы келди.

Кимнің қолы жетсе кең, хасыл жерге,
Қут дарыр бәрхәма оныңдай елге.
Жаңадан жан кирип және бир шөлге,
Елликке ел қонар заманы келди.

Еллик! Узақ дәўир жаттың боз болып,
Ыссыда табанға тийдиң қоз болып,
Енди ел аўзында жаңа сөз болып,
Атың хат басында намалы келди.

Ата-баба қоныс басқан жерлерге,
Дәрья аўнап, безип қашқан жерлерге,
Мың жыл бурын халқы посқан жерлерге,
Енди коммунизм бәхәри келди.

Шайырлар даңқынды журтқа билдирсин,
 Арқаң Аяз қала, қублаң Гүлдирсин,
 Қутлы қоныста ел дәўранлар сүрсин,
 Жаңа дәўран заўқы-сапалы келди.

Тайнапыр техника урды жәўланды,
 Асфальт жоллар қайыс киби таўланды,
 Қус қапаты күйген шөллер суўланды,
 Даңқлы СМУ лардың майданы келди.

Халық сүйген қахарман Нарбай, Розым,
 Қырық жигитке татып турсаң бир өзин,
 Уллы Мәскеў, Ташкент, Бухар, Хорезм,
 Саған ашық деген хабары келди.

"Коммунизм" колхоз шаңлы мәканың,
 Даңқлы Нарбайлардың гөззал ұатаны.
 Еллик—ерлик қаласы деп атанып,
 Батырлық мийнеттиң майданы келди.

Патша боп Искендер Зулқарнай өткен,
 Жаўлап алған жерин шөлистан еткен,
 Бүгин сол шөллерди гүлистан еткен
 Искендер ағаның дәўраны келди.

Еллик—ески тарийх бина болған жер,
 Ойы —егис, дөңи —қала болған жер,
 Бируний бабамыз бала болған жер,
 Қанша тарийхлардан гүўалы келди.

Қубласында дәрьясы бар, ели бар,
 Батысы балықлы Ақша көли бар,
 Арқасында шарўаға жай шөли бар,
 Таўы Султанөйис ҳаўалы келди.

Елге дәўлет ҳасыл топырақ болып,

Пахтаның шанағы зербарақ болып,
 Көсеуі шанышсаң көгерердей бағ болып,
 Шыбық сукқан жерден нәруаны келди.

Елликтің ертенгі көркі — қумарым,
 Жаңа түскен жас келиндей жамалың,
 Көріп турман "ақ алтын"ның минарын,
 Жоңышқасы жипектей гиялы келди.

Қыябанлап шапқан шел көріп турман,
 Шел ишінде қызыл гүл көріп турман,
 Елликте бир абад ел көріп турман,
 Бағы сархауызлы саялы келди.

Жери дөнген кундыз көріп турыппан,
 Ертең мың сан ул-қыз көріп турыппан,
 Талай алтын жулдыз көріп турыппан,
 Өңіри толы орден, медалы келди.

Ауыл көріп турман қаладан зият,
 Әтирапы пахта, жасыл тәбият,
 Алмасы шәйнектей, қауыны-набат,
 Жемиси кеулиме мазалы келди.

Кеште қыз жигитлер бағды аралап,
 Жолда "волга", "москвичлер" сырғанап,
 Тууыу үйлерінде баллар иңгалап,
 Қыялыма шадлық базары келди.

Еллик-ертеңгинің Жаңа дәрбенти,
 Тоғызыншы бес жыллықтың перзенти,
 Жайнай бер елимнин жаңарған кәнти,
 Жулдызың соныңдай жоқары келди!

1973-жыл.

АҚ АЛТЫНДЫ АЛТЫН ҚОЛЛАР ЖАРАТАР

Еккен пахтам абаданлық арқауы,
Ерлик мийнет елдің даңқын таратар.
Өз өзінен болмас ақ алтын тауы,
Ақ алтынды алтын қоллар жаратар.

Әл-қасылға бөлеп ұатан даласын,
Кеўлине орнатып күннің қуяшын,
Көз нурынан тоқып хәр бир ханасын,
Ақ алтынды алтын қоллар жаратар.

Шөлистанды карталардан сыздырып,
"Ақ теңизде" "көк корабль" жүздирип,
Миллион тонналардан қырман сүздирип,
Алтын тауын алтын қоллар жаратар.

Балығым тири алтын, салым сары алтын,
Дыйқан елдің қолы тийген жер алтын,
Халқым не дөретсе, соның бәри алтын,
Соның бәрін алтын қоллар жаратар.

Бул қоллардың несиеси нақ болар,
Кыймылдысы елге дәўлет-бақ болар,
Қолым қараўытса, жүзим ақ болар,
Ақ алтынды алтын қоллар жарағар.

АҒАРТЫҰДЫҢ ЖЫЛ ҚУСЛАРЫНА

*(Көрнекли педагог Жүмек Орынбаевтың алпыс
жастағы мерекесине)*

Сизлерди көргенде елдің жаслары,
Кеўлинде бир уллы дәрья жағалар.
Ағартыұдың туңғыш қарлығашлары,

Жыл қусындай көзге ысық, ағалар!

Хұрмет—жасүлкенге, жоллар —жасларға,
Алдында ағасы болсын басларға,
Алпыстың қырауы түсіп шашларға,
Уллы тойға аман жеткен, ағалар.

Жаслар аттан түсіп қолыңнан алар,
Журт жапырылып сыйлап, көрсе куғанар,
Дарақта түп биреу, шақа мың болар,
Көп жеткіншек жетилдирген ағалар.

Аяғыңызда узақ жоллардың шаңы,
Көріп еки заман—еки дүньяны,
Халықты азат еткен октябрь таңы
Сизлерди гүресшең еткен, ағалар.

Көбиң балалықтан мәхрүм болғансыз,
Қаршадайдан қайқы таяқ алғансыз.
Кимиңиз мал бағып, орақ орғансыз,
Әзелден ылайы пискен ағалар.

Бахытлы балалық болмай, сақ сынып,
Жаслай көріп бәрін жаман —жақсынын,
Услап ошағынан қуұырдақшынын,
Интернатқа берген сизди, ағалар.

Жаңа мектеп беріп жаңа тәрбият,
Хүкімет асыраған атаңнан зият.
Аударыспақ таңы, гөззал хұррият
Теперишлеп шынықтырған ағалар.

Кими Сейфулғабийт, кимиси Қасым,
Жаңашыл урпақтың жәм етип басын,
Кағып-соғып мәденият арбасын,
Таза жолға салып берген ағалар.

Ескиликтің қара түңлигин туўрап,
 Жаңа әлип дүзип, хатты сулыўлап,
 "Қаллаш латынлас!" деп ащы қыйқыўлап,
 Таң азаннан сүренлеген ағалар

Қызыл отаў тигип аўыл-жабанға,
 Ликбез хат үйретип қара табанға,
 Ленин нурын елге таратып таңда,
 Қызыл гүрес гүли болған ағалар

Бириң Қәлли, Нәжим, бириңиз Асан,
 Әдебият жыйнап халықтың аўзынан,
 Избасар қутылып қара қойлардан,
 Кемликтің кәмалын көрген ағалар.

Әбдираман журтты аўзына қаратып,
 Сахна соғып таңның нурын таратып,
 Жолмырзалар журтқа сөзин жаратып,
 Жаңалықты дәстан еткен ағалар.

Бири Орынбаев, бири Досумов,
 Жаңалықтың майданында йош урып,
 Биразлары Шайдаковқа қосылып,
 Жамайлық шайқасқа түскен ағалар.

Қалжан, Курбангүллер, Жумагүл апа,
 Қызларға бас болып шығып сахнаға,
 "Оян қызлар" десе Генжебай аға,
 Уйықлағанды оятқансыз, ағалар.

Жамайлық араны ашып жик болып,
 Шақасы мың шайқалмастай түп болып,
 Ким муғаллим, кими нәхән "үп" болып,
 Заманында журт сораған ағалар.

Ғаррылыққа жеңдирместен қасарып,
 Қууаныштан қара көзге жас алып,
 Халқың менен қайта тууып жасарып,
 Тәрде жайнап отырсызлар, ағалар.

Қанша жаңа әулад қатарға турса,
 Қартайр ма адам тең адым урса!
 Жүмек аға шәкиртлерин шақырса,
 Жарты республика оған "аға"лар.

Биз ушын кең сүрдеу салған жолыңыз,
 Даңқ, атақ аямас сизден елиңиз,
 Алдымызда узақ аман болыңыз,
 Жыл қусындай қанат қаққан ағалар!

1965-ж.

ШАЯН

*—Доктор, мениң балларымды өлтириуіге
 хаялыма көмеклесиуіңизди сорайман.
 (Геббельстиң соңғы өтиниши)*

Пәнжесинде азалы кейиптиң
 Отырды ол салбырап басы.
 Жер титиреткен Үшинши Рейхтин
 Батты әне қанлы қуяшы.
 Ким ойлаған: тәғдир дегиши
 Оның астын геулеп аларын.
 Кең дүньядан бир бункер иши
 Бүгин оған тарлық қыларын!
 Қайда сол бир даңқ—атақ, сыйлар,
 Ийттей ерген изиңе сениң.
 "Дүньяға тек жалғыз арийлар
 Тутқа болсын" деген исеним?
 О, ол усы исеним менен

Қанша йошлы, қанша күшли еди
Ақшам кетпей кабинетинен,
Уйқыдан да безип иследи.
Ол иследи, көп әрман етип
Тарийх ағысын терис бұрыўды.
Москвадан фюрерди сөйлетип,
Қапталында өзи турыўды.
Москвадан фюрерди сөйлетип,
Соңынан бул өжет қаланы
Тегислетип, жер жексен етип,
Егип таслаў еди қыялы.
Фюрер қайда? Өзин өлтирген.
Енди сениң гезегиң келди.
Және бункер үстинде бирден
Рус зеңбереги жөтелди...
Свастика! Инсанға қарсы
Жаўызлықтың қара курты ол.
Қәне енди қутылып қалшы,
Тар бункерден тысқа таўып жол.
"Бала—мениң жүрегим "жаным"
Дегенди ол көп айтар еди.
Алты перзент көрген атаны
Кимлер "жаўыз" деп айтар еди.
Балаларын сүйсе ҳәр киси
"Усындай ақ болар әлбетте".
Дачасында бир овчаркасы
Өлгенде ол жылаған ҳәтте...
Базда урыстан, концлагерден
Әкелинген фильмди көрип,
Әжел көрингендей қәбирден
Корқар еди болса да "берик".
Өлген анасының мәммесин
Қармап жылар еди нәресте.
Балаларды шуўлатып, хәммесин,
Пешке тыққанлары бар есте.
Қоллары сол нәрестелердиң

Жағасынан алып атқандай.
 Тум-тусынан бетон бункердин
 Май құйып, от жағып атқандай.
 Жауызлықтан йошланған усы
 Гөртишқандай кирттай жүрегин.
 Адамзапың уллы ғарғысы
 Алқымына әкеп тиреди...
 Еситерек бала гезлерде.
 Сондай шаян болады десип:
 Өзине кәуип тууылған жерде
 Өз баласын шағады десип.
 Сол айтқандай, шаянлық етти де,
 Адамзатқа қарай алмады.
 Өз балларын зәхәрлетти де,
 Өзиниң де басын жалмады...
 Адам инсаплықтан кеткенде,
 Инсан оған бермес қол ушын.
 Жауызлықты кәсип еткенге
 Бул тарийхый сабақ ол ушып.

Ноябрь, 1975-жыл.

ХАЛҚАБАДТАН ҚАНША АДАМ КЕЛМЕДИ...

Олар даңқлы жеңис күнин көрмеді...
 Уллы Москва хәм кирттай Халқабад,—
 Бир елден жигирма миллион азамат
 Жан берди, Ұатанын жауға бермеді.
 Айтып берер едим хәзир атма ат,
 Халқабадтан қанша адам келмеді.

Қайтқан—қайтпағаны хәммеси батыр,
 Хәр бири Рустемдей дәстанға татыр.
 Беларусь жеринде ме,
 Днепр бойында ма,
 Кай жерде мәңгилик уйқыда жатыр?

Олар жығылса да алға өрледі.
 Жанын берди,
 Елин жаўға бермеди,
 Кегейлиден қанша азамат кетип,
 Халкабаттан қанша жигит келмеди.

Кимге перзент, кимге сүйген яр ма екен,
 Курбан бермеген үй табылармекен?
 Алыстағы урыстың азабын тартпай,
 Баўыры пүтин қалған адам бармекен?
 Қанлы урыстың аўыр зардабы өтип,
 Үй барма сынбаған ығбал шөлмеги?
 Шымбайдан қаншама жигитлер кетип,
 Халқабадтан қанша адам келмеди!

Уйықлаңлар! Батырлық жұлдызларыңыз
 Ұтан жүрегінде, төсінде сақлар.
 Сиз бахтын қорғаған әуладларыңыз
 Дунья турғаншелли есінде сақлар.
 Хожелиден қанша жигитлер кетип,
 Төрткүлге қаншама мәртлер келмейди.
 Олардың рухын ел таўап етип,
 Олар мәңги уйқылар, бірақ өлмейди.

8-май, 1975-жыл.

ПУШКИНГЕ

Сол бир асаў тәбият—сол бир көк теңиз,
 Мениң де алдымда гүрлеп асқынар.
 Қыя тас үстииде турыппан жалғыз,
 Бәлким сен бир гезде турған тас шығар.
 Бірақта сен минген тасқа мингенлер
 Саған теңлеседи демек емеспен.
 Мәзи көз алдымда көп корабльлер
 Барар көк толқынды айырып әстен.
 Барар олар хәр бири хәр таманға,

Ҳәр бириниң өз жолы, өз мақсети,
 Тәкаббырсып сиңип қойыў думанға
 Барар. Көк теңиздиң көринбес шети.
 Исенемен, өмир жаңарар мудам,
 Заман толқынынан заман туўылар.
 Мың-мың корабльлер келер жаңадан
 Ҳәм жаңа толқынлар менен жуўылар.
 Бирақ сен бир сондай жағыссаң теңсиз,
 Орныңды таңлаған шексиз океан.
 Поэзия! Ол бар мудамы менсиз,
 Лекин ол Пушкинсиз жоқлығы аян.
 Араласар еллер, шабырсар тиллер,
 Менменсигенлерден нам-нышан қалмас.
 Қашан қайда жүзсин ол корабльлер,
 Бул нурлы жағысқа соқбай өте алмас.
Ноябрь, 1971-жыл, Гурзуф.

ШАЙЫР

(М. Ю. Лермонтовқа)

Халық өз журегинен тамшы қан алып,
 Ұатан топырағына қарып сап хұждан,
 Өлмес рухы менен үрлеп дем салып,
 Уллы нийет пенен жан берер оған.
 Шийрин зибан берип туўған анасы,
 Муҳаббат бесигин оның тербетер.
 Асқар таў, ағар суў, тоғай, даласы
 Бәри оны танып тәрбият етер.
 Ол, сөйтип, даўылдан тынышлық излеп,
 Бир ақшамда жалғыз жолға түседи.
 Кеўлинде қарлы шың аспанды гөзлеп,
 Жулдыз жулдыз бенен сәўбетлеседи.
 Орфейдиң сыйқырлы сазын жаңлатып,
 Ол жақсы сезимге интимақ етер.
 Дүньяның кең, геззаллығын аңлатып,

Тар пейилли инсанларға үйретер.
 Пәлектиң гәрдиши, заманның иси
 Жүрек тарын шертип турады бирдей.
 Ерик хәм өмирге деген ышқысы
 Тийген жерин өртер Демон ләбиндей
 Кас қақбас ким оған гөзлеп оқ атса,
 Мәңги күлер өзин атқан жаўына.
 Инсанияттың арына ким қол қатса,
 Дуэльге шақырар ол Машук таўына.
Кисловодск, 1974-ж. октябрь.

ӘЖИНИЯЗДЫҢ МОНОЛОГЫ

Бир кишкене елдің шайыры болсам да
 Мен уллы ислердің парқын билгенмен
 Тикенекли тар соқпақтан барсам да,
 Талай үлкен жолдан жүрип көргенмен
 Көргенмен кең гүзар жоллар бойында
 Еллерди, басқалар барып көрмеген.
 Хұрмет көрип, мен олардың тойында,
 Айтысқа түскенмен дилұарлар менен.
 Халықтың халыққа деген кеўил ханасы
 Дослық мийманына толыдур бәрха.
 "Бул дүньяның көрки адам баласы"
 Деген сөз мәнисин билгенмен сонда.

Дүнья әўуел бир сум перийзат болып,
 Ышқы кийиклерин көп куўалатты.
 Соңыра үмит көшким гүл опат қылып,
 Шексиз ғам-қайғының селине атты.
 Жүздим жанталасып сел қушағында,
 Сел емес, әрманлар умманы еди.
 Заманым — инсанның хижран дағында
 Гүлдей шөлиркеген заманы еди.

Илми-мағрифеттен хақыйқат гөзлеп,
 Мен сонда Гүмбези Даўўар көргенмен,
 Ахли данышлардан тәлиमत излеп,
 Талай уллы мәжилислерге киргенмен.
 Лекин ҳеш мәжилис, ҳеш данышпанның
 Заман тәдбийрине ақылы жетпеди.
 Көкке жетип налышлары адамның,
 Жулдызлар жасқанып айдан шетледи.

Дүнья дәслепа маған көп ўәде еткен
 Әреби ат минип, дәўран сүрмекти.
 Соңыра үмит гүлим орып бир шеттен,
 Орнына өкиниш қәлўенин екти.
 Ел серпилип кешип ўатан үстинен,
 Суңқар кус оралды аяқ баўына.
 Бүлбил үркип қырлы дүпең сестинен,
 Зағ қонды кеўлимниң Бозатаўына.
 Ах, қырк өрим шашлар, қос—қос бурымлар
 Мойныма оралса берер ем жанды!
 Эттең алма мойын, ақ билек қоллар
 Сол шаш пенен артқа қайырып байланды.
 Наркес кирпик кумар көздиң қарасы
 Қыз өнирин жас пенен жуўғанын көрдим.
 "Бул дүньяның көрки адам баласы"
 Соншелли корыў—зар болғанын көрдим.

Дүнья! Айтшы, менде не қаслығың бар?
 Жуўҳаланып қайда баслаған едиң?
 Пейлинди Наўайы, Мақтымқулылар
 Айтқанда ҳеш қулақ аспаған едим.
 Маған ўатан бердиң айра түссин деп,
 Жәнан бердиң хижран жапасы менен.
 Заман бердиң қайғы суўын ишсин деп,
 Бермедиң ҳеш заўқы —сапасы менен.
 Маған зибан бердиң журттан зыяда,
 Кахнус киби гә тирилип, өлсин деп.

Саз бердин де келтирмедин ғояға,
Көкирек бердин зерде толып жүрсин деп.

Инсан қайғы—дәртин, дүнья, егерде
Жылыныўға сондай пайызлы билсең,
Тек бир заман ғана мен турған жерде
Бул отқа жақынлап ысынып көр сен.
Мейли, маған артқан дөхмет жүгинди,
Не шара, кеўлимде көтерип өтермен.
Бирақ, бийўапалық, нәмәртлигинди
Мен хәм әўладларға айтып кетермен.
Мен сөнермен, сөнбес үмит қуяшы,
Бир күн дәўран келер инсаниятқа.
"Бул дүньяның көрки адам баласы"
Деп дәртли Зийўарды алысар ядға².

1975-жыл. июнь.

ТАШКЕНТЛИ ШАЙЫР ДОСЛАРЫМА

Жанларымыз жақын, кеўлимиз ырза,
Көздиң қарашығын гирбик шалмағай.
Ташкентке табаны тийсе Жолмырза,
Таптырмас гүл ишине түскен алмадай...

Өзим билген "точкаларын" мен хә деп,
Зыр жуўырып жүрип аралап шықтым.
"Бизиң отағасы бармады ма?" деп.
Талай телефоннан сорағлап шықтым.

Биреў айтты: "Айбек пенен азанда
Союздан қайдадур кеттилер" деди.
Биреў айтты: "Жаңа Миртемир дамла

² Умман—теңиз; Гүмбези Даўўар-суў ортасына салынған афсанаўый "академия"; Ахли даныш-дана, оқымыслы адамлар, дүпең—мылтық; Қахнус—әфсанаўый қус (И. Ю).

Екеуи жасырынып өттилер" деди...

Яшен Москва ма, бир жаққа кеткен...
 Жоқлауын асырып енди ағамның
 Кетип баратырсам, шайхана беттен
 Күлкисин еситтим Ғафур Ғуламның.

Жойтқан жоғымды да сол жерден таптым,
 Пайт екен шай суўып, аския қызған...
 Сизге бас қосқан сол балалық ўағым,
 Еске түссе еле делебем қозған.

Соннан берли сизик алтын даўраңыз
 Маған қушақ ашар жатырқамастан.
 Дослық хәм шайырлық гүллери нағыз
 Кеўил бостанында жупар ийис шашқан.

Жазғы кеште Әнхәр бойында әсте
 Сизлер менен сәйир етсем мен хәр ўақыт,
 Мейли Ташкент болсын, мейли Нөкисте
 Сиз бенен көрисиў мен ушын бахыт.

Досларым, сизлерсиз кеўлим хош болмас,
 Бәримиз бир бағдың бүлбүллеримиз.
 Сизден бөлек илхам маған йош болмас,
 Нандай пүтин ығбалымыз, жеримиз.

Дәўиримиздиң бәлент минберлеринен
 Сиз йошланып қосық оқып турғанда,
 Зор лапызлы өзбек қосығы менен
 Бәрха мақтанаман куўанып сонда.

Зульфия оқыса өз қосықларын,
 Пүткил руўхым менен оны тыңлайман.
 Хәмде азат Шығыс хаялларының
 Гөззаллығын, нәзиклигин аңлайман.

Уллы Наўайыдан тартып бүгинги
 Кишкене Абдулланың қосығына дейин,—
 Өзбек шъерияты бир дүнья болып
 Руўхымда гүллеп жасайды мениң.

Тилеймен шарапқа липлеўин тағы
 Сиз сақыйлық еткен жәмшийди жамнын.
 Кулағымнан кетпес хәм де баяғы
 Өжайып күлкиси Ғафур Ғуламнын...
 Ескертиўлер; әския—басқы, даўра - отырыспа,
 мәжилис мәнисинде, Әнҳар— Ташкентте ағып
 турған өзек, шъерият—поэзия (И. Ю.)

* * *

Бир гезлери Бердақ жүрген жерлерде
 Гүўлеп бир жабайы самаллар есер,
 Хәзир жыл қуслары сийрек гезлесер,
 Шағала шарқылдап күлген жерлерде.

Тениз таслап қашқан гөне жағысын,
 Гүўилдемес нар қамыслар қағысып,
 Дәрьяның шаршаўлы келер ағысы,
 Бурын халлас урып келген жерлерге.

Арқасы Ақ қала, кубласы Зайыр.
 Аксарлы кең дала бурынғы қайыр,
 Бахыт излеп байғус халқына шайыр,
 Дуўтарын арқалап жүрген жерлерде.

Мен хәр дайым өтсем усы кәрадан,
 Ойлайман: не заман кешти арадан.
 Енди еркин нәпес алар хәр адам,
 Бурын еллер посып, бүлген жерлерде.

Мейли, теңиз ески жағыстан қашар,
 Дәрья бирде қайтса, биринде тасар,
 Ең баслысы: халқым бахытлы жасар,
 Ел жылап, шағала күлген жерлерде.

Жайлау гүллеп, Жаңа каналлар барып,
 Көк егис ырғалып, көл суұландырып,
 Айдыныңда торалағаз қондырып,
 Төрт түлік мал қаппап өрген жерлерде.

Ақшам жағаласам Қазақ дәрьяны,
 Тыңлап ақ отаудан шыққан наманы,
 Деди: "бул— Бердақтың жаңа дәураны",
 "Кимдики" деп сауал берген жерлерде.

"Кел, дәулетли қонақ, хызметим қалыс,
 Ең кеми жүз болсын көз көрген таныс",
 Усылай айтып кеткен Бердақ бабамыз" —
 Дер балықшы мийман көрген жерлерде.

Китап текшесине түскенде көзим,
 Хәр үйден қууанып шығаман өзим,
 Халық алтынға қаппап Бердақтың сөзин,
 Қосық етип айтар жүрген жерлерде.

Ертип алып балықшының баласын,
 Мен жағалап кеттим теңиз жағасын,
 Теңиз ядлап алып шайыр намасын,
 Айтып турма дедим көрген жерлерде.

Теңиз бүгин қайтса, ертеңге тасар.
 Инсан бахтын көріп шадлығым асар,
 Шайыр әрман еткен әуладлар жасар,
 Бир гезлери Бердақ жүрген жерлерде.

Июль, 1976-ж.

ГҮРГЕН ДӘРЬЯЛАРЫ ЖОЛ БЕРЕР СИЗГЕ*Наколай Тихоновқа*

Мәжилис столына омырау артсаңыз,
Зал баладай кулақ түреді сізге.
"Жол бергин. Гүрген!" деп қосық айтсаңыз,
Бәлкім дәрьялар жол береді сізге.

Сизді көрсем, бір күш тасып бойымда,
Жаслық селлерине сайдай толаман.
Аллаберди аұылының тойында
Бирге тойлап отырғандай боламан.

Мудам гүлlep жатар жас кеулиңизде
Шайырлықтың "Грузия бәхәри".
Арқар болып ерип кетемен сізге,
"Серго соқпағынан" барған сапары.

Уллылық бир дәрья. Бойынан оның
 Биразлар уллылық излер өзине.
 Кишкене булақлардың гөззаллық сырын
 Олар түсине алмас, илмес көзине.

Сиз қанша биймәлим булақлар көзин
 Таўлар қыснағынан таўып аштыңыз.
 Сизде мол Горькийше аталық сезим,
 Сиз хәмме халыққа баўыр бастыңыз.

Бизиң улан пайтақ елимиздеги
 Шайыр әўладының ақсақалысыз.
 Қосық тартқан кәрўан жолымыздағы
 Көш басында барар қызыл нарысыз.

Кандай жақсы: уллы—киши деместен,
 Паңсынбай хәм жатырқамай сүймек бар.
 Өзгениң намасын өгейсинбестен,
 Ышқысында Тихоновша күймек бар!

Бийик минберлерден сиз сөйлегенде,
 Зал баладай тынып қулақ түреді.
 Узағына соғып тұрғай геўденде
 Рус шайырының жомарт жүрегі.

Оғ басында шарап ишискенлердің
 Мийнетсиз қәйтип "дос болғанын" көрдим
 "Достым көп" деп жүрген талай мәртлердің
 Ең соңында жалғыз қалғанын көрдим...

Гүргенлер жол берер тартылып суўы,
 Сиз ең бай адамсыз туўысқанларға.
 Сиздеги қартаймас жаслықтың пуўын
 Тилеймен қартаймай суўысқанларға.

Ноябрь. 1974-ж. Москва.

Тусиниклер: Атақлы рус совет шайыры Николай Тихонов Кавказ хәм советлик Күншығыстағы көп ғана жас әдебиятларды дүньяға танытыўда умытылмас атаханлық еткен киси. Ол 30-жыллары "Жол бергин, Гүрген, жол бергин!" деген күншығыс халық намасының мотивине қосық жазған. Аллаберди—Кавказдағы бир аўылдын аты. Ол аўыл ҳаққында оның қосығы бар. "Грузия бәхәри " — Н. Тихоновтың қосық китабының аты. (И. Ю).

ҚӘЛЕМЛЕС ДОСЛАРЫМА

Бир үркер астында туўған досларым,
Заман берсин қуўат илайым сизге.
Сизлерсиз жоқ мениң кеўил - хошларым,
Бүгин бир минажат қылайын сизге.

Кимнің жолы барыс, улыў я мешин,
Айырыў шәрт емес ертесин-кешин.
Туўғанда жазбаған метрикесин
Қай архивтен излеп табайын сизге.

Ким аға, ким ини, құрдас яраны,
Жүйрик қәлемлердиң гөззал қурамы.
Шақырғанда заманласлық ураны,
Түйдей құрдас болар Ибрайым сизге.

Қырқ жыл қәлем тартқан Жолмырза ағам,
Шайырлық соқпағын силтедиң маған.
Инилик иззеттен гүл терип саған,
Гөрүғлының тонын жабайын сизге.

Сапар, Тилеўберген ағалар болса,
Хәр бири бир арна, жағалар болсаң,

Байнияз аға, гүл аралар болсаң,
«Гүлнараң» жолыққай илайым сизге.

Дәуірлес, қәлемлес жанажанларым,
Тәжет, Ғалым кетик қәдирданларым,
Төлектің тулғалы романларын
Басыма көтерип барайын сизге.

Кел, тақыұа достым Кәрамаддийин,
Хәк ашқан жериниң жүйлейик жүйин,
Ақыл бериұ аңсат, атқарыұ қыйын,
Жеңил жолын қайдан табайын сизге.

Ағаларым Айтбай, Жолдас, Хожабек,
Жасларға - жол, жасы үлкенге - хұрмет.
Шаўдырбай жар мойын, Узақбай өжет,
Айтыңларшы қәйтип жағайын сизге?

Жораларым Юрий, Өсербай, Абат,
Оразақсыз маған ашшыдур набат.
Сапарбай философ, Қалый, Халмурат,
Такаббырлық туўын жығайын сизге.

Мәтен, Улмамбетсиз менде жоқ жүрек,
Туяна Кеңесбай, кишкене Төлек,
Кеўил бир, шайырлық жолымыз бөлек,
Мендағы мақсетлес ағайин сизге.

Жолдасбай, Исмайыл, Қабыл досларым,
Жаңабай, Толыбай, Камал жасларым,
Тараўға Қырықбайдың қалың шашларын,
Уста болып тарақ соғайын сизге...

Дәўран атын сүрсем, - сиз бенен сүрдим,
Мерекелес болып, мәжлиске кирдим,
Хамалы бир десер заманы бирдин,

Шаршасаңыз бир ат болайын сизге.

Қуяш нуры - кеўил аспанымызға,
 Әжелий муғаллақ-душпанымызға
 Бәлент пәрүаз әйлеп ушқаныңызда,
 Қолтығында қанат болайын сизге.

Көп уўықта болар бир мақсет - тилек:
 Бәри бир шаңарақты көтерер тиреп.
 Сонда гүлдиреуіш турар гүркиреп,
 Мендағы бир уўық болайын сизге.

Дос-яранлар ийни келген ўағында
 Айтысар-шертисер хызмет бабында.
 «Татыўлық» деген бир ийисли сабынға
 Жуўсақ кеўил кири жоламас бизге.

Оқып көрсем «Шежиресин» Бердақтың,
 Бирлик пенен арба соққан жер таптым.
 Бахты гүрлеп бүгин қарақалпақтың,
 Аты хаттан шығып, түсип тур көзге.

Халқым татып таза бағдың алмасын,
 Бурқып ақты көркем сөздің арнасы.
 Биз айдаған әдебият арбасы
 Дүнья басы мүлқдур ол хәммемизге.

Жаңа қосық жаңа дәўирден нышан,
 Әўел бул арбаны айдады Асан.
 Бул бир әжеп арба серлеп қарасан,
 Халық қызығып турар айдаған гезде.

Нөжим, Әмет, Жолекеңлер басында,
 Олар хәм айдаған биздей жасында,
 Аббаз, Садық минип алтақтасында,
 Халыққа сөз унатып, көп түскен көзге.

Хожекең де буган көп көрген шара,
 Марат хәм жолына болран пәрўана,
 Арысын төбелеп Әденбай бала,
 Мақтаўын асырып, ысырған бизге.

Қыйқыўын жеткизип көплеп-көмеклеп,
 Айдап киятырмыз биздағы еплеп,
 Шыйқылдаса майлап, саўсаса сеплеп,
 Шүйин қатайтамыз босаса тезде.

Оңлаймыз, сазлаймыз ортаға алып,
 Жумыстан кейин хәм қасында қалып,
 Гүпшеклеймиз хәмме қыйқыўды салып,
 Арба шығарлыққа бет алған гезде.

Арбамызды журт мақтаса куўанып,
 Жаманласа, - қысырымыз суўалып,
 Бир күн хәм қоймаймыз оны туўарып,
 АСЫҒАМЫЗ мақсет - мәнзилимизге.

Жолаўшы жол қарып, шаршар болмайма,
 Арбакеш хәм жақпай кетер сондайда,
 Көтергини жулып алып, сол жайда
 Урсақ деймиз оны, келтирмей сөзге.

Алдың кеш, қонақ жай тапқаның ҳесап,
 Дус келер бир отаў, жағыўлы ошақ,
 Тынығып, қайтадан биз апақ-шапақ,
 Таң сәхәрден тағы жол тайын бизге...

Пахтакеш ақ алтын кәрўанын тартып,
 Машиналар барар жолларда шалқып,
 Биз елдің руўхый байлығын артып,
 Апарамыз алтын дәўиримизге.

Түр болсын деп бул бир тымсаллы қосық,
 Ат жектим, досларым, арбаны қосып...
 Сиз бенен бир жасап, сиз бенен йошып,
 Сәўбетлес болыў зор ғәниймет бизге.

Ақшам таўықлар хәм уйқыға жатар,
 Сигарета сорып таңымыз атар,
 Нанлары минлетли, сораўы қатал,
 Бир бахытлы хәнер берилген бизге.

Көз нурыңнан тамған көркем сөз қандай,
 Бул бир ийне менен қудық қазғандай,
 Халыққа сөзиң жағып кетсе азғантай,
 Шешең қыз туўғандай, нур енер жүзге.

Өзиңе сезилмес журттың сезгени,
 Ким унатсын көп сөйлеген еzbени,
 Қалтқысыз өлшеген халықтың безбени
 Нақ бахасын берер хәр аўыз сөзге.

Усталар жай салар берип ықласын,
 Дийқан минлет етпес еккен пахтасын,
 Мақтаса сөзиңди халқың мақтасын,
 Ҳасла салығы жок айтқанның жүзге.

Қәлемлес, зәңгилес әзийз досларым,
 Ҳеш бир ортаймасын толы йошларың,
 Әмиў бойларының бүлбил қусларын
 Ҳәзир көп жер таныр еллеримизде.

Заман көркин тынбай сайрап жүрсин деп,
 Ҳаўазына жәхән кулақ түрсин деп,
 Жас әўладқа жан азығын берсин деп,
 Шийрин зибан берген тиллеримизге.

Сөз маржаны ол хәм елдің дәўлеті,

Қызсын алтын қәлемлердің сәубети,
Бизде болса хызмет қылыў нәубети,
Аянбай хызметлер қылайын сизге.

Көз тиймесин, заман алға кетип тур,
Халықтың кеўлиндеги бир-бир питип тур,
Дәўир бизден төрели сөз күтип тур,
Кеңнен ашып кеўил сарайын бизге.

Сентябрь

1976-жыл.

АЙТ СЕН ӘЖИНИЯЗДЫҢ ҚОСЫҚЛАРЫНАН!

Айт сен Әжинияздың қосықларынан!
Жыласын яр ышқы баўырын кескенлер.
Еңиресин елинен айра түскенлер,
Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

Сазын самал ядлап, сөзин ел билген
Бир шайыр дүньяға келди де кетти.
Тал артынан туўған айға телмирген
Бир дилбар түсиме енди де кетти.
Қосық дәрья-дәрья нур болып ақсын,
Ышқысыз жанларға ышқы отын жақсын.
Қыз жигитке жилўа-наз бенен бақсын,
Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

Айт сен «Бозатаўды» намаға салып,
Елжиремегеннің баўыры тас болсын.
Қарақалпақтың гөне дәрти қозғалып,
Шадлы дәўранына бүгин мәс болсын.
Шайыр гезген шөлде бостанлар байып,
Зарлы заман болды көзлерден ғайып,
Бир илхам перисин көрдим әжайып,
Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

Мен оны тыңласам, қалмай тақатым,
 Кеўлимде бир ғошшақ бұлбил сайраған.
 Мен оны тыңласам, туўған елатым
 Жер жәннети болып көринер маған.
 Жұлдызларды жерге үңилтпек болсаң.
 Жаман шайырларды түңилтпек болсаң,
 Егер мен өлгенде тирилтпек болсаң,
 Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

1971-ж, февраль.

БИЗИҢ АҰЫЛДЫҢ ҚЫЗЫНА

Саған көлдің ақ куў кусын
 Мегзеткенин көп еситтим.
 Тырналар өз отырысын
 Сеннен алған деп еситтим.

Әрұаналар боталағына
 Усатып көз көрисиңди,
 Кийиклер өз ылағына
 Үйретермиш жүрисиңди.

Тойда көрсем, хәмме сақый,
 Жолларыңа шашар барын.
 Исте көрсем, бир иләхий
 Музыкадай қыймылларың.

Айта берсем, журт алдында
 Мақтаныўдай болып кетер,
 Сен бәхәрде шыққаныңда,
 Шөллер гүлге толып кетер.

Төринде шөл далалардың
 Ойнар еркин ақ мараллар!

Аш көз залым аңшылардың
Түслерине енер олар...

Сен хеш кимге берме ерик,
Умыт, жаным, баяғыңды.
Көкиректі сәл көтерип,
Тигирек бас аяғыңды.

Саған минәсип дөретип
Мәртлик, зейин саналарын,
Жигитлерди ғошшақ етип,
Туұар гөззал аналары.

Ишин күйдир сен олардың,
Наздан белиң сынып кетсин,
Менменсиген қалалардың
Көрип көзи тынып кетсин.

Билемен, жол алысына
ШЫҒЫП, сыртқа бармағансаң.
Сұлыұлардың жарысына
Түсип, «миссис» болмағансаң.

Бирақ, сендей арыұ ушын
Неге дәркар ондай ермек?
Сени дүнья таныұы ушын
Маған жүйрик қәлем керек...

Сәл сабыр ет, еле мен де
Көркиңнен йош алып турып,
Салайын бир сүүретинди,
Жер-жәхәнға таныттырып.

Көрейин тап, сонда сениң
Даңқың көкти кушпағаның,
Даланың сум Демонының

Сени айланып ушпағанын.

Көрейин мен, сонда мақтап,
Сени дүнья сүймегенин,
Афродита албырақлап,
Кийимин тез киймегенин...

ӘМИҤ ГҮЛЛЕРИНЕ

*(Республикамыздың даңқлы хаял-қызларына
шайырлық арнау хәзилнамасы)*

Жаным құрбан сизге, анаханларым,
Ана-қарындасым, жеңгежанларым,
Хәр күниңиз толып ығбал заўқына,
Шадлық пепен атсын хәр бир таңларың.

Не тилек бар,—бәрин тилейин сизге,
Шайырлық гүллерин терейин сизге,
Ерлерге қыймаған қосықларымының
Бәрин жыйып—терип берейин сизге...

Адамзатқа жүрим берген анасаң,
Перзент ушын не отларға жаңасаң,
Қустың сүтин таўып бер деп сорасаң.
Таппасам да излеп келейин сизге!

Әлпешлейин хәрне сыйлайсаң десең,
Алтын—гүмислерге бөлейсең десең.

"Аналық хақымды төлейсең" десең,
Оның бәрин қәйтип төлейин сизге!?"

Мийрими теңиздей, пейли даладай,
Даңқлы адам бар ма сирә анадай!
Адамзаттың ең уллысы Ильич те
Анасына бас ийипти баладай.

Мен қозғап нетейін тарийх таманын,
 Өткенде бар еді зарлы заманың.
 Уллы Ленин ығбалынды жайнатып,
 Гүл болып ашылды сулыұ жамалың.

Гүлге түсип жана заман қуяшы,
 Ай киби жаңарды қызлар санасы.
 Теберикдур ол Жумагүл апаның
 Аппақ шашларының хәр бир таласы.

Мийнет десе, сиз мәрдана болдыңыз,
 Ақлы кәмил бир дурдана болдыңыз.
 Коммунизм әуладларын өсирип,
 Рахмет, қахарман ана болдыңыз!

* * *

Амансаұ барсыз ба, бәрна жеңгейлер!
 Суұ бойынан гүллер терейин сизге.
 Шайыр жүрегине жерисең егер,
 Геўдемнен суұырып берейин сизге...

Ағаларым жақсы, өзлериң жақсы,
 Он төрттеги айдай жүзлериң жақсы,
 Қәйинлериң басы қышып сүйкенсе,
 Жуұаптан ушырған сөзлериң жақсы.

Шымбайда Амангүл, Төрткүлде Сара,
 Қәр жеңгемнің орны дарам-дара,
 Қызлардың баслығы Әлийма жеңгем,
 Женсоветке түссең көреді шара...

Баслық болың десе Енежан болдың,
 Сахнаға шық десе Айымхан болдың,
 Санитар бол десе Сәлийма болып,

Жер жүзилик даңқлы сыйлықтар алдың.

Абысының жақсы, бийкешің жақсы,
Таза кәйұаналық кеуіліңнің нақшы,
Үйге де, елге де теңдей жараныў,
Сизден келинлерге мийрас болмақшы.

* * *

Ҳарман, қайненеси сүйген келинлер!
Таң самалы не деп сыбырлап кетти?
Базда мыйық тартса қаймақ еринлер,
Қайнағаннның мурты жыбырлап кетти...

Инилерим —ғошшақ, өзлерің дилбар,
Сизлерден шырайлы қайсындай гүл бар?
Илгир зейнің шынқобыздың тилиндей
Ел сынынан өтсең елиңиз сыйлар.

* * *

Амансыз ба, айдан арыў құрдаслар!
Суў бойынан гүлдер терейин сизге.
Кемпир болмай турып шағлап қалыңлар,
Құрдаслық нәсият берейин сизге.

Не бар қәдир билер құрдастан жақсы!
Ҳәзиллесип болып сырласқан жақсы.
Ҳәр ким құрдасына тиси пәкидей,
Басқыласып ойнап, сыйласқан жақсы.

* * *

Сәлем, мақтанышлы қарындасларға!
Елимиздің көрки қәлем қасларға.
Дийдарыңыз ишпей—жемей тойдырып,

Хызметиңиз қанат берер йошларға.

Бир бағда жүз әлұан гүллер өскендей,
Жигитлердің жүрек баўырын кескендей,
Қарақалпақта небир даңқлы қызлар бар
Жулдызлар жылыслап жерге түскендей.

Әмиўдің жулдызы даңқлы Айым бар,
Мақтанышлы қызлар аўыл сайын бар.
Елдің даңқын жайған дүрданаларды
Тәриплеўден жалығар ма шайырлар!

Бириң салы егесиз Райгүл болып,
Бириң сүт саўасыз Оразгүл болып.
Бириң Фарида боп пәрман оқыйсыз,
Бириң ел бийлейсиз Бағдагүл болып

Жай саласыз Марфа Бахина болып,
Алтын қолда гәўхар сахина болып,
Советкина болып хәрип тересиз,
Ақ сазан аршыйсыз Нәбийра болып.

Бириң Пашша болып наўқан тутасыз,
Бириң Айша болып бала оқытасыз,
Бириң Тилеўбийке, Сапаргүл болып,
Халықтың ден саўлығын гүл жайнатасыз.

Пердегүл боп "көк корабль" айдайсыз,
Айтгүл болып халық кийимин сайлайсыз.
Рәўия болып илим қуўалап,
Сахнада Тамара болып сайрайсыз.

Хөнер мектебинде Кийик болдыңыз,
Хызметте айланған ийик болдыңыз,
Бир қосықта айтыў қыйын бәриңди,
Бири-бириңизден бийик болдыңыз...

* * *

Жаным курбан сизге, анаханларым,
 Апа—қарындасым, жеңгежанларым.
 Хәр күниңиз толып ығбал заўқына,
 Шадлық пенен атсын хәр бир таңларың.

Тәбәссум сөнбесин жүзлериңизден,
 Хәш ўақ жас тамбасын көзлериңизден.
 Халық айланар болсын мудармақтанып,
 Сизиң жүрип өткен излериңизден.

Бәхәр таңларының самалы сизге,
 Рәңбәрең гүллердиң жамалы сизге.
 Айдын жолыңызға дәрья — дәрья нур,
 Алгын дәўранлардың заманы сизге!

1975-ж.

АННА КЕРНН АЛЛЕЯСЫНДА

Айман өз аллеясында
 Өз Аннасын кермеген шайырды.
 Ең болмаса бир заман қасында
 Қолтықласып жүрмеген шайырды...

Тек бир заман! Соның өзін де
 Жетер өмир бойы жаныўға.
 Сол да жетер шайыр жүрегине
 Жазылмастай жара салыўға.

Тек бир заман—бир ғана нәпес!
 Өмирди қанша сүйе алса жүрек,
 Усы нәпес-оның оқ жетпес
 Асқар шыңы болыўы керек.

Сол жазғы түн—сол айдын ақшам,

Сол илаҳий гөззаллық пайты
Тәкирарланса екен қайтадан,
Келсе екен және бир қайтып.

О, қанша жыл шайыр қайталап,
Күтти сол бир әжайып мәўиртти,
Айралықлар тоңдырды. Бирақ,
Шайыр оны, шаршамай күтти.

Қарға омбалап ол келип жүрди
Жекке өскен емен қасына.
Жазда Сороть бетке телмирди
"Онегиннің скамьясынан".

Уйқысы келсе, жүрек жарасын
Бир қус келип шоқый баслады.
Излеп кетти Кернн аллеясын
Самал қағып буйра шашларын.

Ганнибалдың бийик липалары
Аспан менен тиллесип сондай,
"Мийримсизлик қылма" деп бәри,
Қудай менен айтысып турғандай.

Ал сум тәғдир өжет шайырдың
Аллеясын созды узаққа.
Ушырасыўдан оларды айырып,
Дуз—несибин шашты жән-жаққа.

Кетти узайып муҳаббат жолы,
Кетти шайыр жүрип бул жолдан.
Из қуўған бир жоқшыдай болып,
Өз үмитин күтти ол алдан.

Гейде атлы, гейде арбалы,
Базда пияда жамғырға жаўрап,

Қууды шайыр, изден қалмады,
Кетти елден шығынып аўлақ.

Өтти аллея жат жағалардан,
Кавказ таўларына уласты.
Алыс калмақ далаларынан
Қара теңиз бойына қашты.

Гә кеңейип, гейде тарылып,
Гә батып, гә шаңды суўырды.
Бахшасарай фонтанларының
Көз жаслары менен жуўылды,

Өтти аллея алтын сарайдың да
Паркетлери үстинен суўдырап.
Даңқ, хәмири Николайдың да
Ирке алмады шайырды бирақ.

Патша ашыўдан түтигип кетти,
Шығарды да ғәзепли сестин,
Оқлап берип бир пистолетти,
Арқасынан қақты Дантестин...

Қара дәрья бойында қарға,
Төгилгенде шайырдың қаны.
Жаралы мәрт мухаббат сонда
Жатты сәнбей лапылдан жанып.

1969-ж.

ВЕНЕРАНЫҢ СКУЛЬПТУРАСЫНА

Сүүретинди қандай шебер салды екен,
Келбетинди қайсы ҳаялдан алды екен.
Қанша дәуір, қанша әўлад қылғынып,
Сынған қолың қайсы жерде қалды екен?

Арыўлықта әрман етсе жан нени,
 Сулыў тулғаң өз бойына жәмледи.
 Қолсыз мынаў жұртты ийирип турғаның,
 Қолың болса қырасаң ғой хәммени.

Май, 1973-жыл, Москва.

* * *

Тигилемен Қус жолына
 Кыял менен көк қанатлы.
 Жұлдыз толы уллы дәрья
 Ағып барар салтанатлы.
 Сансыз жұлдыз, жалғыз айға
 Мақпал түнде қарайман мен.
 "Жерден басқа және қайда
 Инсан бар?" деп сорайман мен.
 Бул саўалдын ерте—кешли
 Илим бир жуўабын табар.
 Адамнан да ақыл-если
 Бир мақлуқлар бар да шығар.
 Онда хаял-қызлар тегис
 Таққаны қымбатлы шығар.
 Көзи төртеў, қолы сегиз,
 Өзинше сымбатлы шығар.
 Болса болар...Бирақ та мен
 Соған кәмилдур ийманым:
 Сулыўлықта Сениң менен
 Бәслесе алмас олар, жаным.
 Гөззаллықта жоқдур шеиң,
 Теңи-тайың жоқ дүньяда.
 Жуп алақан, қос билегиң
 Сегиз қолдан-хәм зыяда.
 Төрт көз бенен телмирте алмас
 Еркеклерди өзине усап.
 Жүреклерди өртей алмас

Сениң еки көзине усап.
 Ол ҳаяллар сендей болып
 Яр ышқында күйе алмас.
 Еркеклери мендей болып
 Шын кеўилден сүйе алмас.

1971-ж.

ШОЙДАНИЯ

Шойдания — шийрин жаслық дияры!
 Көгершин қанатлы гөззал қыяллар
 Саған ушар, Бирақ та ҳәр сапары
 Бизди сеннен алыс әкетер жыллар.

Сениң бостаныңа ким кирсе—шайыр.
 Демек сенде текте шайырлар жасар.
 Ақшам дарақларың силкинген сайын,
 Мийұа орнына гәўхар жулдызлар шашар.

Мен хәм мәхәлинди журтларға усап,
 Несип әйлеп бул бостанда йошқанман.
 Жулдызларды "хан қызындай" уўыслап,
 Арзыўлымның аяғына шашқанман.

Сонда қабағында жуп қумар көздің
 Ол жулдызлар сөнген әсте мөлдиреп.
 Сол бир тәкирарланбас өспирим гездің
 Ләззетин еслесе елжирер жүрек.

Шойдания-туңғыш муҳаббат бағы,
 Бағда жатқан жөнсиз соқпақлы жоллар.
 Аңсағаным менен барсам деп тағы,
 Бизди басқа жолдан әкетер жыллар.

* * *

Төбемде гүйилдер бәлент шынарлар,
 Уйқысыз таңларды атырғанымда.
 Не деп гүйилдесип турғанын олар
 Айтып берер едим болсаң жанымда.

Булақлардың не деп сылдырлағанын,
 Самал жумсақ лебин қайдан алғанын
 Айтып берер едим мен саған, жаным,
 Болағойғаныңда хәзир жанымда.

Шынар гүйилдиси, бүлбүл намасы,
 Бәри тәрип етер сени шамасы.
 Бір сырлы ышқының симфониясын
 Бирге тыңлар едик болсаң жанымда.

Ай жүзер еслетип ақ дийдарыңды,
 Түңги салқын шертер кеуіл тарымды,
 Саған болған ышқы сағынышларымды,
 Бәри айтар еди болсаң жанымда.

1975-ж.

СОҚПАҚ

Бағ ишінде жатқан жөнсіз соқпақта
 Зиңирейип узақ тостым жолыңды.
 Урыдай алдыңды орап тоқтаттым,
 Қарап алдымдағы оңлы-солымды.

Қумар көзиң үрккен егиз қозыдай
 Жаўтақлады өрден-ыққа жуўырып.
 "Почтальонман, қорықпа қарындасым, хәй"
 Дөп хат бердим төс қалтамнан суўырып.

- Почтадан хат келмес мөрсиз, маркасыз,
 Бизиң почтальон сен емес, бөтен.
- Егер хәзир алып қалмасаң сен қыз,

Хатты усы жерге таслап кетемен...

Қудай билсин хатта не жазылғанын...
 Ҳәмме оқып, сени сөз қылмаспа екен:
 Жерде адам, көкте жұлдыздың бәри,
 Ҳәтте, қоңысыңның ийтине шекем...

Мурнынның ушына шығып ашыўың,
 Аўыр сөзлер айттың, хатты алмадың.
 Питпеди соқпақтан шығып қашыўың,
 Арсыз почтальон да изден қалмады...

Сол бәхәрғи кешти ойлайман хәр ўақ,
 Сонда ҳаслан ойламапбыз-аў биз дым:
 Бағ ишинде жатқан сол заңсыз соқпақ—
 Басы екенин заңлы турмысымыздың...

1969-ж.

КӨЛ БОЙЫНДА

Қайтқан қуқа толып көк жийек,
 Ыссы жаққа ушар тырналар.
 Машинаға үйлерин тийеп,
 Көл бойынан кетти шарўалар.

Ошақ түтер суў жағасында,
 Кеткен оны ийеси таслап,
 Бул ошақтың айналасында
 Шай ишкенмен талай жамбаслап.

Ғарры шопан үйин жықты да,
 Кабинаға отырды енди.
 Қос бурымын қойнына тықты да,
 Қызы жуктиң үстине минди.

Жүк үстинде ийтин қушақлап,
 Барар бизге шай қуйған сол қыз,

Қыз журтында қалған ошаққа
Қарап турман есиркеп жалғыз.

Көлде қуслар базары тарқап,
Ыссы жаққа ушып барады.
Жаслық дәурән отауын жыйнап,
Бизди таслап көшип барады...

1975-жыл.

ТӨРТЛИКЛЕР

Биреулер кең пейилликке шақырар,
"Мендей хұжданлы бол" десип ах урар.
Сен базарға барып тыңлап көр: хәр ким-
Өзинде жоқ затты айтып бақырар ..

* * *

—Тил—бир дәрәя, кеуил—оның сағасы,
— Ал, тис оның тарнауы ма, нағып тур?
— Шайнау емес тистің бас ұазыйнасы,
Ол сыртқа шығармай тилди бағып гур.

* * *

Тилден гәуҳар жыйнауға да болады,
Тил ийесин аңлауға да болады.
Әфәнди айтқандай, тилдің ушына
Базда ешек байлауға да болады...

* * *

Билеги жууан биреу хәр жолыққанда,
Созған қолын қорқа-қорқа аламан.
Қолымды аұыртып қысып турғнада,
Билими жиңишкелигин сезип тураман.

* * *

Қар көрмедим Ала таудың қарындай,
 Жарқырайды қысы-жазы арылмай.
 Асқан арыу жар көрмедим дүньяда,
 Хәр кисиниң өзи сүйген ярындай.

1976-ж.

ТӘРЕЗИ

Япырмай бала илим артып
 Техниканың өсиуін—ай!
 Мысқалды мың бөліп тартып,
 Тәрезилер сөйлер бузбай.

Сәддақ оны соққанларға,
 Кивернетик дәуирге даңқ!
 Деген менен, тоқтаңдар дә,
 Бир нәрсеге болдым ғой таң.

Ақылға уғрас келмейтуғын
 Ислер ушырап қалар екен,
 Тек адамды өлшейтуғын
 Бир тәрези болар екен

Үлгисин оның музейде көріп,
 Күлип ишек-силем қатқан:
 Қабақтың түбин еки бөліп,
 Кендир жиптен үш бау таққан.

Саз ылайдың кесегинен
 Дизиули тур өлшеу тасы.
 Усыны да жыл есебинен
 Мың жылдай соққан устасы.

Басқа қыйын сыры жоқ буның,

Илимнен жоқ ғәрези де.
 Қойындай колхоз фермасының
 Түсиўиң шәрт бул тәрезиге.

Бар ма, жоқ па сорпалығың,
 Гелле—бас сыйрақ, ишек қарын,
 Таза гөшиң қаншалығын
 Ҳеш қалпысыз айтар бәрин.

Тәрезибан тамаша халық,
 Ишинен бәрин билип қояр.
 Насбайын бир атып алып,
 Муртынан ғана кулип қояр.

Әне соннан кейин барып,
 Билесең анық салмағыңды:
 Тас басарың болса танып,
 Биледи ким болмағыңды.

Қой да жақсы-аў, жеңил келсе
 Бағып-қағып семиртесең.
 Ал сен бул безбенге минсең,
 Түсе алмайсаң өмирде сен.

Тас баспасаң ебин-жорық.
 Мандымайсаң урсадағы.
 Тилиң менен орақ орып,
 Кудайың тиреп турсадағы.

Даңқлы алым яки уста,
 Болсаңдағы берен аттай,
 Оннан кейин жүре бер тыста,
 Мәжилiske басың батпай...

Ақылға уғрас келмейтуғын
 Жәмийеттиң бар өз иси.

Жасасын адам өлшейтуғын
Халықтың қабақ тәрзиси!

1974-ж.

ГЕДЕЙЛИК

Дүньяда не жаман-гедейлик жаман,
Жүзиң төмен етип, қоймаслар аман.
«Атың шығып, абырайың артса да,
Биздей байғусларға түспеди-аў саян».

Деди бир әмеким аўылдан келип,
Тыңлай бердим оны зейнимди берип.
Ағайин азарда, безери болмас,
Аяп кеттим барып аўхалын көрип:

Бийшара ырастан әбигер тартқан,
Бир басына сонша машақат артқан,
Рузыгер машқаласын арқалап,
Мал табыў жолында жуўырып-жортқан.

Бес гектардан зыят хәўли-хәреми,
Бес сыйыр, отыз қой - малым дегени.
Бес мың түп ақ терек, бир ферма таўық,
Бес танаптай жоңышқасының көлеми.

Үй болып соларды бағады екен,
Тынбай жанын отқа жағады екен,
Ол да аздай, үйден жырылған ўақта
Совхоз жумысына шығады екен...

Дүнья мал жигиттиң ақылын алған,
Ол қаралай өшип, өзегі талған.
Турмысында рәхәт жоқ, тыным жоқ,
Кийиниў, ишип - жеў дәстүрден қалған.

Хәүлиси айланған таўық қораға,
 Өтирапы толған гүдшек, ураға,
 Қат-қат гилем, кийиз арша үстінде
 Бір төселмей жатыр изейханада.

Күн-түн жуўырады малдан күш алып,
 Баллары оқыўдан «еки», «үш» алып,
 Өрмекши аўына түскен шыбындай,
 Жигит байғус қалған жипсиз тусалып.

Қурдас патлы еди, кеткен азып та,
 Үйден, малдан бір шығалмай жазыққа.
 Өкесиниң егип кеткен бағлары
 Айланыпты мал байлайтын қазыққа.

Быйыл жигит бір қыдырып қалмақшы,
 Бой тиклеп дүньяға нәзер салмақшы.
 Москваға барғандағы мақсети,
 Арзанырақ үш-төрт гилем алмақшы...

Гедеймен дегенин билмеңдер жалған:
 Қоңысылар сыйлыққа «Жигулий» алған.
 Бул «сорлыда» хәтте мотоцикл жоқ,
 Телевизоры да көрсетпей қалған...

«Гезек пада» менен бағып жүр малын,
 Малға пида етип бір шыбын жанын,
 Шынында да аяп кеттим жорамның
 Адам шыдамастай гедейлик халын.

Айттым оған: Сондаймысаң еле сен?
 Бул жүристен әжел жетпей өлесен.
 Өкең қуўмай кеткен дүньяны қуўып,
 Буның рәхәтин қашан көресен?

Дүнья қуўып жаслай қәддиң дал болып,

Заманың алдында тилиң лал болып,
 Абырай барда есиңди жый, жоражан,
 Өзиңдағы кетпей турып мал болып...
 1973-жыл.

ДАҢҚ АРБАСЫ

Даңқ арбасы гүпшекке зер жалатқан,
 Бөгенегин көмкерген сап гүмиске.
 Даңқтың жүгин тартыў ушын жаратқан,
 Болмайды ол шаңлы жолға миниске ...

Аяғыңды пута тырнап, тас қыйып,
 Өрмелейсең асқар таўдың басына.
 Жол азабы қастын тигер қасқыйып,
 Таў қарынан қыраў түсер шашыңа.

Хәмме қайтар машақатқа көне алмай,
 Тек сен кеттиң шыңға аяқ басыўға.
 Ақырында миндин, журтлар мине алмай,
 Етекликте телмирискен асыўға.

Бултлар аўнар аяғына бас урып,
 Бирақта күн жердегидей қыздырмас,
 Түсерликте киятырсаң мәсирип,
 Аяқ талып, кирпичине муз турмас.

Киятырсаң түсерликте сен әсте,
 Мәнзилиңе жетиўге аз қалды дә.
 Көбинше сол көлик керек еместе,
 Даңқ арбасын тартар сениң алдына ...

Журт гүўлесип көтермелеп баратқан
 Бул арбаның жолы дымнан жиңишке.
 Марапаттың морт ағашынан жаратқан,
 Жарамас ол жумыс ушын миниске.

Баз биреулер буны жақсы билсе де,
 Тоздырар оны куўып айдап дембе-дем.
 Ямшик жаллап жол арбасын минсе де,
 Пушкин жолға даңқ арбасын минбеген ..

* * *

Ески жол дәрбентинде бир әжеп сарай көрдим,
 Гайры нағыс саўлатына телмирип қарай бердим.
 Күндиз жуп кумыры отыр қыйраған

пештағында,

Ақшамы пәнжиреден сығалаған ай көрдим.

Шаң басқан дәуірлер руўхы гүңгирлер

гүмбезинде,

Ышқы дәртинен ғам шеккен көзлери кумай

көрдим,

Шырша таста сулыў әрман нағыслы из

қалдырған,

Устасы уллы ойшыл, кеўлин хатам тай көрдим,

"Қайсы шаның сарайы бул, қашан хәм ким

салған?" деп,

Қәр өткен жолаўшыдан ынтығып сорай бердим.

Биреулер жорамаллап, биреулер қысты ийнин,

Ақыры анық жуўабын былай билдим, былай

билдим:

Бул сарайды салдырған патшаны журт

умытыпты.

Буны салған "уста куш" дер,—ертекке колай

көрдим.

Журт ядында қалған мәзи: Саадий бунда түнеп,

Патшаға гүрриң етипти жаңалығын талай

жердин,

Шараплы гүзеден шаның бас сүйегин танып

Хаяйм,

Бунда бир рубаи тоқыпты, —өлмесликке сай

көрдим.
 Журт және есте сақлапты: бул — Наўайы
 жырлаған
 Жети гүмбездің бири—сәбғай сайяр³ көрдим.
 Азий дер, қол жаратқан гөззалықты мәннгиге
 Тил жаратқан гөззаллық қорғап турардай
 көрдим.

ҒАРРЫЛАР

Аўылымның ғаррыларын сүйемен,
 Қәр сөзине беререм бир түйеден,
 Қәр биринде Жийреншениң ақылы,
 Қалтасынан түртип турар нақылы.
 Гүрриңлескенинде жалласып олар,
 Қәр бири өзінше «фәйласуф» олар.
 Олар сәл нәрсеге қанәэт қылған,
 Олар асықпайды, асығып болған.
 Ғаррылықтың, аўыр миннетли жүгин
 Сыр бермей көтерип жүрисер бүгин.
 Сөз қозғаса Адам атадан баслар,
 Изин ай, жұлдызға апарып таслар,
 Айдан келип, мақтасар бул заманды,
 Сиясаттан «оқытар» қәр адамды.
 Не айтса да, өзи көргендей айтар,
 Билмесе де, өзи билгендей айтар.
 Базда қайыл қалсаң даналығына,
 Базда күлқиң келер садалығына,
 Сөйтсе де, оларда терең мәни бар,
 Ғаррысыз аўылдың қандай сәни бар?
 Жаслар хызмет етип, төринде күтер,
 Сөйтип азаматлық сынаўдан өтер.
 Егер сен аспанды турсаң да тиреп,

³ Сәбғай сәйяр — "Жети ықлым"— Наўайының "Хамса" сындағы бес дәстанның бири. (И. Ю.).

Аттан түсип, сәлем бермегиң керек.
 Сонда ғаррылар қайтадан туўғандай,
 Қуғанар белине белбеў буўғандай.
 Жүрдек ешеклер үстінде ғаўқыйып,
 Сөйлесип барар жолға зорға сыйып.
 Бирақ аңламаған едим ҳеш бурын:
 Кеше аўыл жолында кешқурын
 Көрдим базардан қайтқанын олардың.
 Айхай, дым сийрексип барар олар дым...
1975-жыл.

МАРАПАТ УЙЫҒЫ

"Өр беттен көп жаңа каналлар алып,
 Дәрьяда суў қайтты" десип атқанда,
 Палўанияз аға қуўақыланып,
 "Ҳасла олай емес" депти ол сонда.

"Мақтаўдан қай нәрсе кетпейди азып?
 Әмуди марапат уйығы тепти:
 "Жәйхун дәрья, асаў дәрья" деп жазып,
 Дәрьяны шайырлар қурытты" ... депти.
1976-ж.

ҚУЛПЫТАСТАҒЫ ЖАЗЫҰЛАР

(эпитафия)

Көпирип көп жазатуғын шайырдың қулпытасындағы жазыў

Бул соныңдай шайыр: ол ҳеш өлмейди,
 (Тухымы көп нәрсе қалай өледі?)
 Пушкин бул дүньяға енди келмейди,
 Бирақ, мына шайыр талай келеди...

Зықна хәм сақ адамның кулпы тасындағы жазыў

Бунық сақлығынан кудай сақласын,
Сыр сейфиниң гилтин жойтпастан кетти.
Кирзовой етикте сақлап ақшасын,
Өлерде өзине де айтпастан кетти.

Ғыйбаткештиң бас ушындағы жазыў

Бул “домалақ арза” жазса, корқыңлар,
(Дөхметинен көплер урылып кетти.)
Қоңысы қабирлерде жатқан мархумлар
Бул барғансоң қорқып тирилип кетти...
(1975-жыл.)

ЭПИГРАММАЛАР

Тәғдир көп кешигип жаратқан сени,
Сейлегенде тилиң төсиңе түсер.
Адамзаттың хаслы маймыл экени
Сени көрген сайын есиме түсер.

* * *

"Поэзия! Ол не? Алтын ба, дүр ме?
Болмайма олсыз да өмир сүрмеге?" —
Дер биреўлер. Дурыс ғой. Жасаўға болады...
Мәселен, хайўанлар ше? Жасамай жүрме?

АТЛАР

Атлар, —атлар! Алыс кеткен қыялдай,
Төрт аяқтан төгилген гүл хөнери!
Жулдыздай, дәрьядай, сулыў хаялдай —

Тәбияттың йошлы дөрөтпелери.
 Дойнақ пенен жазып дүнья тарийхын,
 Планетаны дүсирлетип өттиңиз.
 Үрkip даўысынан машиналардың,
 Сахна артына шапқыласып кеттиңиз.
 Адам жүрисиңнен кәнәт қылмай,
 Жуўениңди бастан сыйырып алды.
 Баяғы даўрықлы даңқыңыз, ай — хай,
 Енди тек шайырдың қосығында қалды.
 Заман қатты кетти. Ете алмас кайыл
 Оны хәтте лайнерлердің пәрўазы.
 Жер танабын қанша қуўырған сайын,
 Сонша асығады болмай ыразы.
 Ийең сени минбес жаяў қалса да,
 Машинада оның ғәрези-қасты.
 Жолда авария аңлып турса да,
 Олар мотоцикллерге жармасты.
 Сиз тек мал атыңыз бенен бул күнде
 Елден аўлақ дүркиресип жүресиз.
 Техас даласында, қырғыз жеринде
 Поездлар даўысына кулақ түресиз.
 Ал енди уллы той күни шаў-шуўлы
 Бәйги хәм ылаққа шыққанда сизлер,
 Адам намысы ушын қәйтип шабыўды
 Ат намысы менен көрсетесизлер...

Өне, жылқы үйири көлге қулады,
 Жаныўар бир жийрен қасқа тайыншақ,
 Таң алдында не деп киснеп турады,
 Жаңа туўған Шолпан жұлдызға қарап!

Атлар, атлар!
 Мәңги досты адамның...

Июнь. 1974-ж.

* * *

Несибең ақ болсын қысқы даладай:
 Қызыл түлки аўнап азанғы қарға,
 Аяз күн қәхәри шағылысып нурға,
 Кеўлиң - тай шапқылап шыққан баладай.

Кеўлиң ыссы болсын жазғы даладай:
 Әрман теңизиндей булдырап сағым,
 Суў хәм саяны ең сағынар ўағың,
 Түн - рәхәт. Жулдызлар парлап жанады-ай.

Өмириң жайнасын бәхәрги даладай:
 Қара нөсер менен таўдан сай қулап,
 Булт артында қызыл-жасыл айқулақ,
 Инсан үмитлери гүллер даладай.

Ақылың кәмил болсын гүзги даладай:
 Жантақ сөклеп, ҳаўа мумдай тынығар,
 Кеўилиң әллекимди аңсап зарығар,
 Төбенде шырылдап торғай турады-ай...

АЯЗ ҚАЛА

Аяз қала - даналықтың қаласы,
 Гөне тарийх саған ийек сүйеген.
 Қыйратыўшы ўақыт пенен таласып,
 Тас буркиттей турысыңды сүйемен.

Тасың күйреп, топырағын тозғыған,
 Сен билесең туралмайсаң мәңгиге.
 Бирақ сениң басыңдағы боз думан
 Уйып қалған уллы тарийх - әңгиме:

I

Археолог жигит Ленинградтан

Мың жыллык жазыўды оқыйды ядтан.

Қазып атырып бир ески қорғанды,
Көк шыршалап жазған тас таўып алды.

Жазыўды урыстырып оқыды әсте
Хәм бир гөне ертеқ сөз түсти еске:

Ғәзеп пенен қайнап халықтың қаны,
Тахтынан тайдырды залым патшаны.

Хәм дүзде мал бағып жүрген пақырды
“Тахқа отыр, хан болдың” деп шақырды.

Сөйтип, хан көтерди шопанды олар,
Шопан - хан зор болып шықты геллеғар.

Зейнинде бар еди ақылдың көзи,
Хәр бир айтқан сөзи нақылдың өзи.

Халықты сорады соныңдай әдил,
Көз жасларын тыйды жетим хәм жесир.

Елди тазалады уры-ғарыдан,
Байыўлылар ушты таппай гөне там.

Ақша дәрья бойы гүлистан болып,
Ат шығарды кимсең Аяз хан болып.

Дәўлети бәршеден болды зыяда,
Әдалатлық даңқы кетти дүньяға.

Қоғадай жапырылып халқы сыйлады,
Туўрылықта теңи-тайы болмады.

Бийжөн көтермеді адамға қолын,

Ойлады ол асып-таспаўдың жолын.

Сөйтип, ол өзиниң хан сарайына, -
Бийик алтын тахтың қақ маңлайына –

Қазыққа қыстырып қойды ол бүгин
Шопан ўақта кийген жаман шарығын.

Хәм көк шырша тасқа жуўыртып нурды,
“Аяз, шарығына бақ!” деп жаздырды ...

2

Қаланы жаў қамал етти бир ўақта,
Ел басына түсти тағы дәртли күн.
Ләшкер басы бир мәрт екен бирақ та
(Жаў да болса айтпай болмас мәртлигин.)

Бир бийикке минип алып ол адам,
Қоразланып буйрық берди даладан:
“Биз келгенбиз еркек пенен урысыўға,
Қатынлар тез шықсын – деди - қаладан!

Шашы узын, қысқа олардың ақылы,
Бир ақшамда кетсин олар макулы.
Хәтте хәр бир хаял керек буйымын
Көтергенше әкетиўге ҳақылы”.

“Өйббей бала, жақсы жаў ғой, ҳаў мына!”
Деп хаяллар қуўанысып қалысты.
Затын түйип, тислеп алып аўзына,
Балаларын қолларына алысты.

“Өлгениңнен аманлығың дым қызық,
Хай, бери кел, мин мойныма, балажан!”
Деп еркегин мойынына мингизип,

Барлық хаял шығып кетти қаладан...

Пах, шабазым, ақылыңнан-ойыңнан,
Яр айлансын сениң қәдди-бойыңнан!
Әттең бирақ соннан бери көп еркек
Түскиси келмей жүр жумсақ мойныңнан...

1974-жыл

СОНЕТЛЕР

("Сорша" атлы сонетлер дүркиминен)

«Ол қайта тирилип келсе еди бир,
О, мен кирпич болып оның көзине.
Көрмеген иззетин көрсетип не бир.
Сыйлар едим шаң қондырмай жүзине.

Кешиккен солдаттай, келсе ол кирип,
Ярындай аймадар едим-аў сонда» -
Дер адам адамды жерлеп атырып ...
Бул бийхуўда өкиниш ғой шынында.

«Қара хаттан» кейин келген солдат хәм
Жат көринер. Өлик тирилген гезде,-
Сүйиў түүе, жолай алмассаң оған.

Сол ушын суў қайтып ақпайды изге,
Бос өкиништен көре, бир-биримизди
Сыйлай билген әбзел биз тиримизде.

* * *

Жүз елиўге шыққан бир ғарры көрдим,
«Қандай бахытлы» деп параз етгим мен.
Излеп барып таптым хәм сәлем бердим,

Әлле неге қапа болып кеттим мен:

Бесте екен Бердақ туұылған жылы,
Өзи үш кемпирдің басына жеткен,
Тарас Арал бетке қуұылған жылы,
Үш ул көріп, көлде ол талап еткен.

Үшеуі де қартайып өлди бирақта,
Заманлас, дос-яран кетти жыраққа.
Өзгерди әуладлар, өзгерди заман.

Ол түнерип қарар ғарры дараққа.
Ғарры шынар турар қурт жеп қуұраған,
«Гүўлеп турдым-аў -деп баяғы ўақта».

* * *

Әфәндиңи көрдим қәбирстанда,
Қәдимгише хошўақ, еле өлмеген,
Ешегин урлаған уры да бунда
Қанша аңлыса да еле келмеген ...

Ол жерде Өмирбек, суфы жолықты,
Пийри менен бир мазарды қарап тур,
«Бизің жай пәкизе имарат болыпты,
Енди не кемис?» -деп оннан сорап тур.
«Енди кемиси тек өзиңиз, пийрим ..."
Дегенде пир туўлап, гүжирейтти ийнин.

Сол айтқандай бизің Ағаш қуйрық та
«Қала болыпты-аў мынаў қойымшылық та»
Деген хәмелдарға: «Аўа сен келсең,
Қала хәкими де болажақ ..." деген.

* * *

Құлпы тасқа жатқан: «Бул жатқан мархум
Қырық күн өмир сүрген. Судья болған» ...
«Қәте оқып турған шығарман бәлким?»
Деп Әфәнди сорар жолаушылардан.

«Қәте емес, бизде бар сондай дәстур:
Өлерде хәммесин еске аласаң.
Өмириңдеги шадлы демлерди бир бир,
Өзиңше есаплап, шотқа саласаң.

Өмириңе есаплар тек сол күнлерди ...
Айтты Әфәнди: "Бул даналық неткен! -деп,
Нағайбыл елиңизде өлсем мен енди,-

Сизден илтимасым, айып етпең тек:
Қәбириме жазың: "Байғус Әфәнди
Дүньяға келмей-ақ өлип кеткен" деп ...

* * *

Атомды кеселге ем етемен деп,
Талай доктор өз өмирин набытлар.
Дүньяны адамға кең етемен деп,
Сүнгир туңғыйыққа космонавтлар.

Инсан өз ақылына уғрас келместей
Тилсим менен ашар дүньяның сырын.
Базда өз өмирин елестирместен,
Гәр аўзынан алып қалар бир-бирин.

Адам қандай қыйынлықты жеңбес ол!
Дүнья билер оның ақлын, күшин.
Тек бир нәрсе ғана қолынан келмес, ол:

Өз жаның, өз өмирин аяй билмес ол,
Себеби, өзи ушын өмир сүрмес ол,

Адам өмир сүрер адамлар ушын.

* * *

«Шынар, сен қалайша бир жерде турып,
Уш жуз жыл жасайсаң? Үйретши маған!»
Деп сорадым саясында отырып,
Шынар айтты: «Мейли айтайын саған:

Сен мени егесең ҳақ нийет пенен,
Ал мен жақсылыққа жақсылық ойлап,
Тек бәлентке ғана умтылып өсемен,
Инсанға сая ҳәм гөззаллық сыйлап.

Миллионлаған жасыл жапырақларым
Ғәр таңда күн шуғласына шомылар
Ғәм де бир-бириниң қағар шаңларын.

Пазыйлет дәрьясы тамырымды жууар.
Қәлбине орнаса бул айтқанларым,
Адам да көп жасаў ушын туўылар.

1973-ж.

ПАЗНАЛАР

Алмастайын қыл қаўасыз егелмей,
Мисли қатарласып ушқан ғаз барар.
«Жер астында ай баратыр» дегендей,
Ғармаңлар, жапакеш полат пазналар!

Ғәр салған табыңыз - бир шуўмақ қосық,
Болмас бир сөзинди алып я қосып
Сизди ысқан шадлы мийнеттиң йошы,
Өшпес из қалдырған дана пазналар.

Тракторлар оятып кең даланы,

Жауқылдатып сизди иске салады.
Қулар кейніңізде тойлап барады,
Бәхәр нурын жерге берген пазналар.

Дийқан иси толы алғыс, мәниге,
Өмир беретугын ырысқал дәніне,
Гүмис гилтсиз кең байлықтың кәніне,
Азат мийнет жалтыратқан пазналар.

Пууы шығып жаңа жабылған нандай,
Жас топырақтың таныс хош ийиси қандай!
Жер бетінде толқын дөреп атқандай,
Шымларды төңкерген палұан пазналар.

Жаңа үмит пенен жанын сүйинип,
Ғарам шөплер түп-тамырдан қыйылып.
Изиңізден ығбал дәни қыйылып,
Жер анамыз жүкли болар, пазналар.

Шым топырақ құрсын жазып дем алар,
Жер бауырына сиңип сөнбес нур қалар.
Ертеңінің ырысқы дәни ырғалар,
Сизлер жүріп өткен жерден, пазналар.

Инсан мийнетінің рәхәтин көрсин,
Ғәмме жерде ығбал урығы өнсин.
Жер бауырын тилсе тек плуглар тилсин,
Қуралды еритип, қуйсын пазналар.

1972-ж.

МЕН АБАЙДЫ ЯДҒА БИЛГЕН ХАЛЫҚПАН

*(28-май 1971-жыл, Алма-Атада Абайдың 125
жыллық мерекесінде оқылған қосық)*

Мен Абайды ядға билген халықпан...
 Әмиў бойы туўып өскен топырағым,
 Сизиң менен бир путақлас жапырағым.
 Кеўлим ашық - ақшамы жоқ жарық таң, -
 Мен Абайды ядға билген халықпан.

Шыңғыс таўда шыққан Абай жырлары,
 Көп жаңғыртқан қарақалпақ қырларың,
 Бердағымның қосығына қосылып,
 Қулағыма бирге шерткен сырларың.

Көш артында асық ойнап жасымда,
 Тарийхтан сәл кешеўиллеп қалыпбан,
 Билим бар деп ескермепбен басында, -
 Өлең сөзге өзим бирақ алықпан, -
 Мен Абайды ядқа билген халықтап.

Бирге бастық тарийх жолын ақырын,
 Қанша узақ жолы болса түйениң.
 «Қарақалпақлар - даланың бас ақыны»
 Деп айтқан ғой уллы Шоқан жийеним.

Бахыт излеп бир қатепке жүк басып,
 Бабалардың аты шаршап-шалыққан.
 Дормбыраңа дуўтарым тур жупласып,
 Жыррласқанда жырыңа дым қанықпан,
 Мен Абайды ядға билген халықпан.

Мине бүгин бахыт ели далаң тур,
 Кең даланы кеңелдирген адам тур.
 Жериң жақын «жәннет» деген уғымға,
 Абай аға аңсап кеткен заман бул.

Дилмашсыз ақ қазақшаға қанықпан.
 Күй тыңлайық, домбыранды ала бар.

Сен Абайдың бирер сөзин умытсаң,
Мен айтайын, кел де меннен сорап ал.

Тегимиз бир ерис-арқау шалысқан.
Мийрим сүтин бир емишekten емискен,
Тар курсақта тай ғунандай тебискен,
Ханаласым қазақ ели, шарықлаң!
Мен Абайды аға тутқан халықпан.

28-май, 1971-жыл. Алма-Ата.

КӨКШЕ ТАҰ

Арқада бир ел көрдим Көкше деген.
Тауларын қыз жүгиндей текшелеген.
Бундағы өскен адам, өзге жерде-
«Жәннет бар» деп мақтасаң көксемеген.
Кел жаным, сол Көкшеге мингизейин,
Төбеңди көкше бултқа тийгизейин.
Меннен басқа сүймеген ақ жүзинди
Таудың жупар желине сүйгизейин.

Журт көрмей-ақ Көкшени көп айтады,
Биреу келмей, биреулер кеп айтады.
Гүмис көлге шомылып шыққан адам
Жарты өмирге жасарар деп айтады.
Кел жаным, шайыр тили жетпегенди
Көкше тау көркем етип айтып берсин.
Сексен көлдің бирине бир сүңгип ал,
Менсиз өткен жасыңды қайтып берсин.

Көкшениң сулыұлығын көп айтады,
Биреу келмей, биреулер көп айтады.
Буұрабайда бир түнеп шыққан адам
Ашық болмай кетпейди деп айтады.
Кел, сәўлем, тарттым саған көк кемени,

«Жумбақ таста» қалдырма жекке мени.
Сыйлай бил басқалардың барлығында,
Ашық болсаң сүйегөр текте мени.

Бул тауда қойлар булттай көшеди екен,
Бахыт дәни бийдай боп өседн екен.
Көкше таудың қымызын қанып ишсе,
Дауасы жоқ дәртке ем түседи екен,
Кел жаным, Ұимметиңнен байығайын,
Қазақтың бал қаймақлы шайы тайын.
Бал бармақты батырып куй қымызды,
Өзиң жазған дәртиңнен айығайын.

Бул Көкше тау Сәкенге сырлас дейди,
Қазақтың музасына Парнас⁴ дейди.
«Оқ жетпеске» өрмелеп шыққан адам
Шынтласа шайыр болмай қалмас дейди.
Кел жаным, Айна көлде күтейин мен,
Сулыұлықта садағаң кетейин мен.
Тырмасып шайырлықтың көк шыңына,
Өлгенше сени жырлап өтейин мен.

Тас сынығын әкеттим Сырымбеттен,
Бунда даңқлы жийеним Шоқан⁵ өткен.
Оны тапқан апамнан айнанайын,
Қазаққа сондай улды сыйлық еткен.
Жазғы кеште шомылым зер куяшқа,
Ақша кийик турады тик жар таста.
Ақ қайыңлар бий бийлеп атырғанда,
Аңсап көрген ашықлар ойнамас-па!
Кел, сүйейин мухаббат көли болып,
Кетегөрме көлде суу пери болып,

⁴ Парнас – грек мифологиясында шайырлық йош тауы.

⁵ Атақлы демократ илимпаз. Шоқан Ұәлийхановтың анасы карақалпақ қызынан тууылған (И.Ю.).

Ауыл сырты аулақта сырласайық,
 Сен Ақтоқлы мен Ақан сери болып.
 Бул жерге келсе биздей киси келгей,
 Мұхаббатқа қай жанның күши келгей?
 Ким сениң ығбалынды күнлер болса,
 Илайым «Оқ жетпестен» ушып өлгей.

Көкше тау. 10-сентябрь, 1972-жыл.

ҚАЗАҚСТАН

Қазақ ели ханалас халық дедик,
 Әтир гүлин Әмиўдиң алып келдик.
 Алтын күннің сынығын аспандағы
 Шарайнадай кеўилге салып келдик.

Байлық, дослық, ән-күйдің үлкесінде,
 Миллион жұлдыз жымыңлар бир кешінде.
 Тоқсан сегиз Бельгия сыйған жердің
 Кеңлиги бар кеўлинде, иргесінде.

Алтын дән теңизиндей тың гүрлеген,
 Алма-ата-алтын сарай гүңгирлеген.
 Абайдың әрманлары иске асып,
 Қурманғазы мың күй боп гүмбирлеген.

"Ленин" деген уллы сөз озал бастан
 Кеўлимизге күн болып орналасқан.
 Байқоңыр старт берген корабллер
 Аспанда ай-жұлдызға аманласқан.

Қарағанды, Темир тау-озық устаң,
 Балқаш жазар даңқыңды таза мыстан.
 Миллиард пуд бийдай болып, ғәзийнеме—
 Күй саулап, тың патшасы Қазақстан!

Конаққа кеулиң ашық, төр кең болсын.
 Жети ықлым жайғасар жер кең болсын.
 Азау қазақ ағайын, аманда бол,
 Келешегің Көкшедей көркем болсып!
Сентябрь, 1972-ж. Алма-Ата.

ҚАЛТАЙҒА⁶

(Хәзил)

Егер де сен тың болғанда,
 Айдалмай дән болар ең.
 Кемпир қуяш кун болғанда,
 Булт жолатпай турар ең.

Тың да емес, күн де емес,
 Қалтай болғаның мақул.
 Мың қайғы бир ис питирмес,
 Күлип қалғаның мақул.

Бала деген жылап түсер,
 Туұылғанда енеден.
 Сен дүньяға келгениңде
 Күлип түстиң билемен.

Күл, қарындас комедия!
 Күлки малы өрбисин,
 Шурт минезли саран дүнья
 Емлеп алсын нервасын.

Декабрь, 1967-жыл.

⁶ Қалтай Мухаммеджанов - қазақтың белгилі күлкіпаз
 комик жазыушысы. (И. Ю.).

МЕН СҮЙЕМЕН ҚЫРҒЫЗДЫҢ АЛА ТАҰЫН

Нық тартып ақ боз үйдің үзик бауын,
Тәбият тойлап атқан гүрең ауыл...
Адамзаттың бір бийик әрманындай,
Мен сүйемен қырғыздың Ала тауын.

Кеулимде мен Тоқтағыл, Шыңғыз болып,
Қыялым гүл тереди бір қыз болып,
Ала тау, сени көрсем қуғаннан,
Кете жазлап тураман қырғыз болып.

Өйткени, бул таулардың хәр төбеси,
Туұысқанлық, дослықтың "нар төбеси".
Жасасын Ала тауды бийиклеткен
Қырғызлардың ленинлик мәртебеси!

Тау берип, ырыс қымызын ақтырар ма,
Ол тауды ығбал нуры жақтырар ма,
Жер сулыұы, ел бахыты егиз келип,
Гез келгенге бул бахыт таптырар ма.

Бетонды асау суұға нокта қылған,
ГЭС лери тоқ жуұыртқан Тоқтағулдан.
Жылқысы суұға қоса жұлдыз ишип,
Қойлары тау бултындай ақтарылған,

Туұысқан ел бахыты зейин ашып,
Шың басында қуяшқа жақынласып,
"Жасасын Жаңа заман, жаңа адам!"
Деп бақырғым келеди кеулим тасып.

Заманларда түрли көз қарас болып,
Не дәуірлер өтпеди талас болып.
Ала тау, мыңлап жыллар қырғыз сени

Қорғаған құдиретли Манас болып.

Тар кешиўде қарсы алып талай жаўды,
Халық таўдан, таў халықтан пана таўды.
Қырғызды тәғдир таслап кеткенде де,
Қырғыз таслап кетпеген Алатаўды.

Бул таўлар енди көрсен бағы бостан,
Мәңгилик бахыт, шадлық отар басқан.
Таўға жағып коммунизм шамшырағын,
Гүркирей бер, советлик Қырғызстан!

Аларша суў гүрилдеп тасар екен,
Атлы қыздай сынқылдап қашар екен,
Ала таў, неге сонша сулыў десем,
Қырғыз деген сулыў халық жасар екен.

Ала таў, сен дүньяда бир екенсең,
Таў болып уйып қалған ыр екенсең.
Қулап кетпей сени қәйтип тур десем,
Қырғызларға сүйенип тур екенсең.

Фрунзе. Сентябрь, 1975-ж.

САНАТ

Күшли болсаң жердей бол.
Бар нәрсени көтерген.
Таза болсаң суўдай бол,
Бәрін жуўып кетирген.

(Қырғыз санаты).

Кеўил деген жаман зат.
Таў болсам деп турады,
Нәхәнликте хәммеден
Ғаў болсам деп турады,

Кеўил деген жаман зат,
Дала болсам дейди ол.
Қартайғанда қайтадан
Бала болсам дейди ол.

Кеўил нени күсемес?
Бүркит болып уяда,
Қус баласы қонбаған
Қонсам дейди қыяға.

Қой баласы шөп отлап,
Енапатқа семирер.
Кеўил деген сондай зат,
Марапатқа семирер.

Кеўил деген кеңейсе
Кең сарайдың өзи ол.
Кеўил құрғыр тарайса,
Бир тебеннің көзи ол.

Кеўил қусы йошланса,
Жұлдызларға ушар ол.
Кеўил көзи жасланса,
Жапалакка усар ол.

Кеўил күни қызарса,
Таўдың тасын жибитер.
Жүреклерде муз турса,
Сол музды да еритер.

Кеўил құрғыр музласа,
Басқаларды тондырар.
Кеўил гүли жайнаса,
Шөлге бостан қондырар.

Сәл нәрсеге қылтыйып,

Шамырқанып туратын,
 Кеўил деген не десем,
 Насбай екен бир атым.

Айнадан қатты нәрсе жоқ,
 Сәл нәрседен сынар ол.
 Кеўилден пәтли дәрья жоқ,
 Сәл жерде тынып қалар ол.

* * *

Дәўран деген бир жорға,
 Сүре алған сүрип баратыр.
 Нәпси деген бир дорба,
 Таўлар сыйып баратыр.

Нәпси деген зоң ғарға,
 Тояр күни болар ма.
 Размерсиз бир дорба,
 Толар күни болар ма!

Кисилерди қыйнайсаң,
 Ыа кисилик-кисилик!
 Өз ханаңа сыймайсаң,
 Сәл нәрсеге исинип.

Үлкенсип жүрип хәммеден,
 Ушалмаған кисилик.
 Аттан түссе, зәңгиден –
 Түсеалмаған кисилик.

Әп-әнейдей көзлерин,
 Алаўратқан кисилик
 Тәкаббырсып, тиллерин
 Лалаўлатқан кисилик.

Өззиге үйіп қабағын,
Шалқайып кеткен кисилик.
Күшлини көрсе, аяғы –
Қыйсайып кеткен кисилик.

Жыйнап-жыйнап гийнени,
Жипке дизбе ийнени.
Досларыңа өкпелеп,
Түйе қылма түймени.

Сайып-сайып сыртынан,
Күлме адамның артынан.
Зар боларсаң достыңның
Көшип кеткен журтына.

1975-жыл.

НАРЫН

Таўлардың карнизине өрмеледим,
Булт серпип қолларымды сермеледим,
"Қудайдың дачасына" қоныс басқан,
Мен бундай сулыў елди көрмеп едим.

Еситкенди көз көрди анық болып,
Қарасам таў суўына қанып болып,
Кеўлимнің тыныш жатқан көллеринде
Қосықлар ойнап кетти балық болып.

Байқасам, излегеним усы екен,
Ақ мәрдің ақ шатырлы қосы екен.
Суў деп мениң ишкеним Суўсамырдан
Суў емес, шайырлықтың йошы екен.

Ойда гүл, қырда көк шөп, таўда қарын,
Ақ Нарын, аппақ Нарын, сулыў Нарын,

Бир ишкен суўындағы қосықларды
Мен жазып таўсалмаспан быйыл-жарын.

Ел аўзында ертексең-нақыл елсең,
Шетиңнен шайыр елсең-ақын елсең,
Ысық елсең, өйткени басқалардан
Сен күнге төрт шақырым жақын елсең.

Көриўге сени инкар аты халық,
Жазарма едим таўыңда жатып алып!
Бул жерлердин сүүретин қалаларда
Үй төрине илдирер сатып алып.

Халқын айтсаш ақ кеўли атқан таңдай,
Ұтанға, партияға садық сондай,
Келеси бес жыллықтың есабынан
Еңбек етип жайнаған жазық маңлай.

Нарынның қыз-келини зийрек келер,
Ийне тиксе нағысы ийрек келер.
Қошқар менен Жумғалдың жигитиндей
Азаматлар дүньяға сийрек келер.

Несип айдап Нарынға келип қалдым,
Кеўлиңди туўысқаным, билип қалдым.
Басыңнан ақ қалпақты алған ұақта,
Жүзиңнен қарақалпақты көрип қалдым...

Таярсаң сен жазында, қысынла да,
Қонаққа жан-жүректи усынбаға,
Азамат Азияның бул дәстүри
Өлмейди коммунизм тусында да.

Қонағына бас қойып семиз қойдан,
"Қонақ қәде-күй тарт" деп қомуз қойған,
Еки сулыў күлимлеп есик ашса,

Еки сулуу ет тартып, кымыз куйган.

Бул бахыт, ата-баба көре алмаган,
Койларың семизликтен өре алмаган.
Бүгинги шопан сүрген дэуранынды
Бурында бай, манаптар сүре алмаган.

Аман бол жаның болып, малың болып
Жүзиң жаркын, наныңыз қалың болып,
Жасай бер ел жақсысы, ханаласым,
Гүллей бер жер жәннети Нарын болып!
Сентябрь, 1975-жыл, Нарын.

Түсиниклер: ыр - қосық; Ақ мөр—қырғыздың ел
аузында ертеқ болған сулууы, қомуз - домбыра.
(И.Ю.).

СӘУБЕТ

Сүйинбай Ералиевқа

Ақ қалпақлы қырғыз ғаррыларындай
Таулар сәубетлесер көл жағасында.
Дәрьялар гуркиреп,
Самаллар тынбай,
Гүллер сәубетлесер булақ басында.
Бой тасалап барып тауларға күнде,
Сол сәубетке тынбай кулақ салыпсаң.
Биразлар гүңкилдеп жерде жүргенде,
Сен өз бийигиңе минип алыпсаң.
Ыссық көлге ақшам шомылуы ушын
Жұлдызлар жылыслап түсер бийиктен.
Тастан тасқа ырғып,
Салқын суу ушын
Булаққа урланып келер кийиклер...
Сендағы бир заман түс бийигиңнен,

Еки йош периси көлде дем алсын.
 Дослық сәўбет атлы сырлы шәшмеден
 Көңил кийиклери суў ишип қансын.
 Уршықтай зырлаған Жер дағы жетим,
 Дослар әнжамын ес биледи дейди.
 Жулдызлар да шайырлардың сәўбетин
 Өзине жубаныш көреді дейди.
 Кел, бир сөйлесейік рәхәтке батып,
 Үркер тәрезиге таялғанынша.
 Тас қалап, ошақты жақтым мазлатып,
 Отырайық қуслар оянғанынша.
 Сәўбет не хаққында болса да мәйли,
 Дос қулағын түрсе, сөйлемшек хәр ким,
 Сөз етип таўларды, Пушкинди, айды,
 Жаңа қосықлардан оқырмыз бәлким.
 Ал сонда стильлер... (Ах, бул стильлер!),
 Еки үйирдин асаў айғырларындай
 Бир-бирин жатырқап, ийискеп, киснесер,
 Көрмедім сетемшил мақлукты бундай...
 Интимағын гүллән адамзатлардың
 Тилеймен хәм сағынаман мен өзим.
 Сүйемен бирақта үйир атлардың
 Бир бирине мас келмеген минезин.
 Сүйемен, олар өз үйирин қызғанып,
 Хәтте жылқыманға айбат шеккенин...
 (Қызық болармеди таўларға барып,
 Тек бир түрлі гүл урығын сепкенид?!...)

Сениң таўларыңда,
 Мениң даламда
 Сен хәм биз шайырдың соңы емеспиз.
 Зор шайырлар келер әйне заманда,
 Бирақ биз хәм еки айналып кемеспиз.
 Үстимизден өтер уллы Қус жолы,
 Шәўкетли жулдызлар мириадасы,
 Дәуиримиз уллы ислерге толы,

Бәлент пәрүаз етер кеўилдин кусы.
 Өзин қан кешкен сол қырғын урыстан
 Адамзат сабылып шыққаннан кейин,
 Парахат турмыстың мәнисин дурыслап
 Уқты пүткил тереңлигине дейин.
 Планета киширейип ойыншық шардай,
 Жайғасты инсанның кеўил ханасына.
 Пүткил дүнья бир питпеген минардай,
 Айланды қурылыс майданшасына.
 Бийиктен көриўге гөззал келешекти
 Минар тиклеп атыр дүнья еллери.
 Тилге түспей, бул қурылысты ирикпекши
 "Жаңа Вавилонның" тил билмеслери...
 Тәбият қушағында, оттың басында
 Дослық сәўбетлерге хәмме де ашық.
 Бирақ усы уллы истен ырасында
 Адамлар кете алмас жырылып қашып.
 Сонлықтан адамлар тәбият ананың
 Булағына шөллеп, сағынса шөбин
 Қушырлана жутып таўдың самалын
 Оқыр ынтығысып ырыңды⁷ сениң.
 Жақсылық оятып қосығыңның күши,
 Жұлдызлар жылыслап түсер бийиктен.
 Тастан тасқа ырғып салқын суў ушын
 Булаққа урланып келер кийиклер...
 Сонда қуғанарсаң шайырдың сонша
 Басқалар сезбеген ләззетин татып...
 Кел, достым, таў кусы оянғанынша
 Бир сәўбет қурайық рәхәтке батып!
Фрунзе, июль, 1973-жыл.

⁷ Ыр – қосық (*қырғызша*) (И.Ю.)

СОҢ КӨЛДЕ

Бермес едим он көлге,
Көл ийеси мен болсам,
Кел сулыұы Соң көлде
Мен болсам да сен болсаң.

Тан атқанда оянсаң,
Көл суұына шомылсаң,
Аккуұдай боп тарансаң,
Қапталыңда мен болсам.

Қосықлар келсе дөреұге,
Қалсаң көлде түнеұге,
“Сүйемен” десең биреұге,
Сол биреұиң мен болсам.

Болот болсам жылқы айдар,
Тартып алсам Жантайдан.
Сулыұлықта халық айтар
Ақмөр⁸ менен тең болсаң.

Төртеұ қалсақ аұлақта:
Самал ессе таұ жақтан,
Соң көл менен сол ұақта
Сен болсаң да мен болсам.

Соң көлдің жаұған қарында,
Жаслығымның барында,
Қалар едим Нарында,
Егер жаным сен қалсаң...

1973-жыл.

⁸ Ақмөр – халық аұзында ертеқ болған сулыұ қыз, жылқыман Болот оның ашығы (И.Ю.).

АЛАРША⁹

- О, таў суўы, неге бәрхама
Шала өкпе болып шабасаң?
Көксинди сен қыя тасларға
Урып,

Урып,

Урып ағасаң?

- Мен тәкаббыр сулыў қыз едим,
Жигитлерди мисе тутпаған.
Бир жигитке мен былай дедим:
«Кет жоғал сен, көринбе маған!»
Жигит мыйық тартты бир күлип,
Басқалардай ашыўланбады.
Қыз кеўлиниң соншелли бийик,
Сонша нәзиклигин аңлады.
Хәм еситтим алыс таўларда
Қорғап мениң қыз намысымды,
Жалғыз қарсы шығып жаўларға,
Мени ойлап жүрген деп муңлы.
Көрдим сол жигитти түсимде:
Жараланып қулапты аттан,
Ондай болып мени ҳеш ким де
Сүйе алмасын мен аңламаппан.
Бир басына аўыр күн туўып,
Жатса керек далада қашшан.
Сол жигиттиң жарасын жуўып,
Сол жигиттиң бир шөлин бассам.
Сол ушын да секирип жарға,
Өрден ыққа қарай шабаман,
Ақ көксимди қара тасларға
Урып,

Урып,

⁹ Аларша – қырғыз елиндеги бир таў булағы.

Урып агаман
Сентябрь 1975-жыл.

ҚЫРҒЫЗ ГАИ ЕРКИНГЕ ЧЕСТЬ БЕРЕДИ...

*(Шайыр достым Еркин Ўаҳидовқа,
Қырғызстанда совет эдебияты күнлери таў
жолларында болған дегиишпелерден)*

Қырғызға поэзия жүгин тасып,
Алатаўдың басынан көш келеди.
Баллар жолда “дослық” деп қыйқыўласып,
ГАИ лер жолда Еркинге честь береді ...

Өз “Волгасын” өзи айдап бизиң Еркин,
Ташкенттен Ыссық көлге тартты бир күн.
Көл бойында қаўышып музасына,
Қосық жазсам деп шулғыр кеўил ширкин.

“Даешь Ыссық көлим!” деп зытып қалды,
Дослары Фрунзеден күтип алды.
Таң ертең Рыбачиге кирер жерде
Шайырды ГАИ лер ғана тутып алды.

Еркин айтты: “Кешириң, ақынман деп,
“Қырғызларға мен сондай жықынман” деп.
ГАИ айтты: “буздың жолдың қағыйдасын,
Ақынжан, айырылдың ба ақылдан?” деп.

Еркин айтты: “Хәўескер шофер едим,
Керек десең бир қосық оқыр едим” ...
ГАИ айтты: “Поста турып, жол үстинде
Қосық тыңлап, мен аўыш соқырмедим.

Басқаларға оқырсаң ал оныңды,
 Биз билмеймиз мырзаңды, бароныңды.
 Ақын түүе, Айтматов болсаңдағы
 Пырт етип тесемен талоныңды.

Еркин айтты: “Барма өзи ақылларын
 Сонша неге кес-кеслеп қақылдадың.
 Қырғыз, өзбек ултлары туұысқан ғой,
 Сыйлайды бир-бириниң ақынларын”.

ГАИ айтты: “Даўыл турса булт болмайды,
 Бул дәлийлиң кеўлиме гилт болмайды.
 Биз ушын жалғыз заң - жол қағыйдасы.
 ГАИ лерде ҳеш қаныңдай улт болмайды”...

ГАИ, сөйтип, роторды шешип алды,
 Шайырдың жаяў қалмай неси қалды,
 Еркинниң айтқанына кулақ аспай,
 Талонын “пырт” еткизип тесип алды.

Алатаўдан ыр жүклеп көш келеди,
 Көш тартқанлар ГАИ лерден сескенеди,
 Сол ГАИ лер бүгин қырғыз жолларында
 Күлимлеп Ўаҳидовқа честь береди.

Еркин айтты: “Бармысыз, жолдың шоңы,
 Еле жолда турсыз ба аңлып мени.
 Бүгин маған танымай честь бересең,
 Есиңде ме тутқаның былтыр, қәне!

ГАИ айтты: “Танығансоң тоқтап қалдым,
 Хұрметлеп сағынғаннан жоқлап қалдым.
 Өзбектиң сиздей үлкен бир шайырын
 Сол сапар авариядан сақлап қалдым.

Хош келипсиз бизге узақ жолдан асып,

Туўысқанлық сезими асып-тасып,
Сизлер қырғыз елинің жүрегінде
Қайсы жолдан бармаңлар, - бәри ашық!

Шайырды халық сүйип, ескереди,
Алатаўдан ыр тартып көш келеди.
Жол ашық ақын дослар, жақын дослар,
Қырғыз ГАИ Еркінге честь береді!
1975-жыл, 18-сентябрь, Жумғал жолында.

БӘХӘР ХӘМ СЕН

ҒӘЗЛЛЕР

Жуп қуралай көзинди уйқысынан оят,
Уйқысын ашсын, оларды гүлзар ишинде ойнат

Наўайы

Яр, оян наз уйқыдар, таң сәхәр болып қалды,
Және Әмиў бойынша, нәўбәхәр болып қалды,
Арқылық әтшөк шақырды аўыл сыртында ақшам,
Бизге үәдели айында бәхәр болып қалды.
Егис әнжамындадур Хорезм, қарақалпақ,
Дәўлетли тәрғайында бәхәр болып қалды.
Елликте кайнап шөлқуўар елдің мийнет заўқы,
Беруний, Шымбайымда бәхәр болып қалды.
Қой-жанлық көк қуўалап, жуўсан жупары аңқып,
Қызыл кум жайлаўында бәхәр болып қалды.
Кийиклер қуралайлап Үстирт шөллингінде,
Саманбай тоғайында бәхәр болып қалды.
“Бәхәр шықсын” деп аязда көп қойдың Аязийди,
Енди мине Ибрайымға бәхәр болып қалды.

* * *

Сахыбжамалым, кеўлимиң қусын аўлап алып кет,
Қырмызы гүллер ашылды, орып баўлап алып кет.
Хафыз емеспен, берерге Самарқанд, Бухарам жоқ,

Хусни темирлэниң менен өзиң жаўлап алып кет,
 Кимдидур алып кетсең айдын Арал бойына,
 Умийдиўарман, мени журттан аўлақ алып кет.
 Күншығыста күн ашық азат жамалыңа,
 Дуўтарыңды бир шертип, тамбурыңды шалып кет.
 Тентирер ақшам самаллар сағынып дийдарыңды,
 Мен күткен тал астына жолың түсеп барып кет.
 Сениң бийписентлигиң батар шымайыма,
 Бийрәхмлик жараспас, бир мийрибан болып кет.
 Аязлы көз қарасың аязлатты Аязийди,
 Жыллы нэзериң менен көз қыйғың салып кет.

* * *

Лутфыңнан жарқылап, Лутфий болсам әжеп емес,
 Ийип илхамың йошы, ий болсам әжеп емес.
 Жети жуп бийе байлап сабатқа қымыз ушын,
 Жолыңда ақ туўырлықлы үй болсам әжеп емес.
 Умытқын келсе хәм мени, жети бәйит сөз болып,
 Кеўил дәптериң ишинде қалсам әжеп емес,
 Әмиў бойлары билер қолыңның шарапатын,
 Шигит сеўип, алтын терип алсаң әжеп емес.
 Сол шарапатлы қолық қалса алақанымда,
 Жаслық даўран үйине қайта барсам әжеп емес,
 Сеинң илхәмиң, демек заман йошы, бахыт сазы,
 Парнас таўына өрмелеп шыға алсам әжеп емес.
 Ығбал гүлине түскен Аязың маған тийсин,
 Қолың жылытар от болып жансам әжеп емес.

* * *

Нәўбәхәр келип, ашықларға даўайы болды,
 Жер жәхән жасыл кийип, аспан даўейы болды.
 Хәр жигит өзінше Фархад, хәр қыз өзінше Шийрин,
 Хәр кеўил шайырлықта қудды Наўайы болды.
 Ышқыңнан Әмиў тасып, қайтадан болды Жәйхун,
 Қуйыңлар қаңбақ куўып, шөлде жабайы болды.
 Өткинши булт өкпесин қолға алып, ызғысып,
 Қызғалдақлар қан жылап, ышқы гедайы болды.
 Сен, алтын далалардың шахла көз хұкимдары,
 Шөлди бостан етсем деп жаның пидайы болды.
 Өңириңде жұлдыз жанар, жүзинде ай сәўлеси,
 Ел кеўли - хұрмет тахтайы, иззет, сарайы болды.
 Бул бәхәрде бир қайырылып бақпадың бизге бирақ,

Билмедим, Аязийдиң недур гүнайы болды!

* * *

Жулдызлар уйқыламас мудам таң атқанша,
 Ышқыдан бийдар адам таң атқанша.
 Жаныңа тийсе сахрайы қосықларым,
 Оқыйын Физыұлыдан таң атқанша.
 Лекин хәр заманның өз саз-сәўбети,
 Ким хәзир ғәззел тыңлаған таң атқанша?
 Салып ығбалдың алтын бесигине,
 Тербетер сени заман таң атқанша.
 Ал, мен үйиңнің артында тал менен
 Ақшам көгерип тураман таң атқанша,
 Өзиңнің уйқың қатты, ийиң сергек,
 Жолатпас мени саған таң атқанша.
 Алмаған өшиң бар ма бул Аязийде,
 Сонша қаст етип маған таң атқанша.

* * *

Жигитлик майдан тарқаса, мәрдана болалмаспан,
 Басқаға саған болғандай пәрўана болалмаспан.
 Дәрт сигаретин шегип, түнлерде бағ гезсемде,
 Дәртиңнен Мәширепке усап дийўана болалмаспан.
 Сен бийгана тутсаң да бизден назырканып,
 Кеўлимде сеннен хасла бийгана болалмаспан.
 Қәстелер исенбесе буйырған ем шафасына,
 Хәким Лукман болсам да дәрмана болалмаспан.
 Сеннен өткен енди сол он сегиз гүл мәўсими,
 Мен хәм жигирма бестеги боз бала болалмаспан.
 Еле хәм көпдерден бирақ самалың паты, дилбар
 Сахыпжамалым, сенсиз йошлана алалмаспан.
 Түспесин ығбал гүлиңе хәргиз қазан Аязы,
 Зәрре ынжылсаң мендағы мәстана болалмаспан.

* * *

Ким айтты: “сеннен бурын сулыў дүньяда болмаған?”
 Болған, бирақ бақ-дәўлети бундай сирә да болмаған.
 Сендеги бул ығбал - дәўран, сендеги бул ықтыяр
 Тилла көшкили Сәнем, Нәдирада болмаған.
 Даңклы мийнет, жаслық шырай, хош қылықлы
 кулқыңа

Кимлер аңсары аўып, жаны пида болмаған!
 Хәр жулдыздың өз жилўасы, хәр сулыўдың өз көрки,
 Нәзеримде бирақ бәри сеннен зыяда болмаған.
 Бир мыйық тартсаң, соған ишпей - жемей болдым мәс,
 Аңласам, хәш бир жигит мендей сада болмаған.
 Шийринлик болмас жемисте инсан ышқындай татлы,
 Мухаббат ийрими теңиз я дәрьяда болмаған,
 Сөзлер қәлемге жалынар, “мени жаз, - деп, - сол
 нигарға”

Сени десе Аязийдиң гәпи ада болмаған!

* * *

Саялы дарак дейди, саяңызды көрмедим,
 Жемисли бир бақ, дейди, мийўаңызды көрмедим,
 Қаншалар уйқысызлыққа гирипдар болдым, сен деп,
 Шифалы дәрмақ дейди шифаңызды көрмедим.
 Гөзаллық дүньясы деп, журт мақтар хәмметинди,
 Мен өзим лекин зәрре пайдаңызды көрмедим,
 Ышқыдан пайда излемек, әлбетте, болар әбес,
 Сонда да гүл болиаса хәм гияңызды көрмедим.
 Көплерге унасада сен деп питкен гәззеллерим,
 Бир жыллы назер аралас баҳаңызды көрмедим,
 Шын сүйсең — азабы шийрин, заўқы - сапа деседи,
 Хижранынды көрдим, заўқы-сапаңызды көрмедим.
 Көп кеўиллерге түскен нурыңызда шегим жоқ,
 Лекин Аязийге түскен шуғлаңызды көрмедим.

* * *

Сүйсең, жақсылар улуғы мен боларман,
 Сүймесең, жигит қунығы мен боларман.
 Тасқа питкен бир гүл көрсең жолында,
 Сол лала гүлдиң урығы мен боларман.
 Сен бийдар жатсаң ақшам ышқы Фурхатынан,
 Сығалар айдың сынығы мен боларман.
 Жылқысыз жайлаўда жатса алдыңда
 Жылқыманның қурығы, — мен боларман.
 Сокпағынды тосса таў арасында
 Бурқыған суўдың тынығы, — мен боларман.
 Кеўлиңнен шығып егер унаса саған
 Қайсы жигиттиң қылығы, — мен боларман,
 Сабыр дамла “сабыр қыл” деп кеткен Аязийге,
 Болмаса сабырсызлардың шойдығы мен боларман.

* * *

Жанғандай таң шуғласы ханатлас көйлегінде,
 Гүлленер Ұатан даласы ғауаша гүллегенде.
 Ақ, қызыл гүл, пушты гул хәм сыя ирең гүллер
 Жасыл жапырақ арасы ғауаша гүллегенде.
 Уштан салған қызыл гүл еркетай сиңлисидур,
 Түптеги ақ гүл — апасы, ғауаша гүллегенде.
 Апаң турмысқа шығып — гүл ғорекке отырып,
 Топланар зурәет сапасы, ғауаша гүллегенде.
 Әмиў, Зәрафшан зер шашып келиншектің үстине,
 Жер кийер той лифасын ғауаша гүллегенде.
 Рақсқа түскен киби гөззал “Бәхәр” ансамбли,
 Баслап Мукаррамасы, ғауаша гүллегенде
 Ал сен тойлатар түриң жоқ ашығың Аязийге,
 Бул сапары хәм шамасы ғауаша гүллегенде.

* * *

Бир қайрылып бақпадың, — шадланып күле алмадым,
 Баста дәўраным турып, дәўран сүре алмадым.
 Сен жүре алдың менсиз басқалар менен шағлап,
 Сенсиз басқалар метен мен шағлап жүре алмадым,
 Жети дүркін қыз өтер бир жигиттің тусынан,
 Қайсы дүркін ишинде баратқаның биле алмадым.
 Ай жақтысында пахтаға суў алсаң қосық айтып.
 Сылдырап ақтым салмаңнан, сен бирақ көре алмадың.
 Айтып жүрген қосығың ким хәққында, ким жазған?
 Саған арнап жазғанымды билсең де тән алмадың.
 Шайырлық сан-сапатына илнсем де елимде,
 Ышқы итибарына илинип, яр саналмадым.
 Қосықта еркін қәлем тартса да бул Аязий,
 Ғәззел бабында лекин мен Еркін болалмадым.

* * *

Әлхәббиз, бул не деген салтанат — аппақ дүнья,
 Жер абад, атыз абад, кеўид абад - аппақ дүнья.
 Аппақ - аппақ бултлар аўнап дәрья бойына,
 Гүз тигер ақ шатырын, — кәрамат аппақ дүнья,
 Жүзер “көк корабльер” ақ толқынларды иреп,
 Аспан ақ, жер бети ақ, ғыр әтирап аппақ дүнья.
 Қырман қызыллап, күн сайын артып Ұатан дәўлети,

Сен төккен “полат етектен” бинияд аппақ дүнья.
 Азат мийнет, ана топырақ, қуяш хәм суў аўқамы
 Хәмириңнен табар адил сиясат, аппақ дүнья,
 Ақ жүзиң күнге тотығып, қызыл шаршың желбиреп,
 “Харма!” десем еситпейсең бийрәхим “аппақ дүнья”.
 “Қырманға берекет”, гөззал, Аязийдиң әрманы!
 Бастан аяғың тамам муҳаббат — аппақ дүнья.

* * *

Бәхәр хәм сен екеўинди бәрха тәрийп етейин,
 Сөзимди мақтап, өзимди писент етпесең нетейин.
 Сәйир етип гөззал Ташкент фонтанлары женинда,
 Жүр, жаным, мәрмәр липаслы шәхәрди көрсетейин.
 Гүлин ашыпты дейди Наманганның алмасы,
 Зер топырақлы Зәрафшан бойларын көрсетейин,
 Сырдәрьяның бойларында саған айтар сырым бар,
 Мырзашөлде қызғын мийнет тойларын көрсетейин,
 Байсын таўдың басынан Термезди тамашалап,
 Әндижанның куп әжеп жайларын көрсетейин.
 Фархад кашаўы қазған зер булақ Наўайыдан,
 Кенимехтиң қой жайған қырларын көрсетейин.
 Сенлик ышқымның бәхәри қуўды көклем Аязын,
 Гөззал Өзбекстанымның бәхәрин көрсетейин.

* * *

Колға ал дуўтарыңды, хәр намадан сөйлесин,
 Жәннет бар деген жалғандур, Ферғанадан сөйлесин,
 Хорезмнің мен сүйген он еки муқамын шал,
 Я Раджәбий, Абдулла мәўланадан сөйлесин.
 Келтир Халимаханнның гүлжүзли “Тәнаўбарын”,
 Оның ҳаўазынан ийген әрўанадан сөйлесин.
 Айымхан “Дем бермесин” Әмиў бүлбиллериие,
 Мейли Надира яки Зульфиядан сөйлесин.
 Кеўлим питер, сайраса “Самарқанд ушшақлары”,
 Даңқлы курдасың Турсынай дуганадан сөйлесин.
 Өзбек пахтасын әлемге алтын етип танытқан,
 Пахтакеш дийхан халқымдай мәрданадан сөйлесин.
 Сазың тарыңда сөйлесин Аязий әрманлары,
 Сендей жананды берген заманадан сөйлесин.

* * *

Жәйхуй бойына журт ағып ояқ-буйяқлардан,
Хорезм, Тяшаұыздан хәм қарақалпақлардан,
Басланады зүрәт - мийнет, табыс байрамы,
Таслақ тағыда жайнап қырмызы байрақлардан.
Маңлай тер маржанынан ким бәлент қырман үйсе,
Жығын-жығын журт сүйсинип алғыслар узақлардан.
Боз ордалар шайқалып Ашшыкөл аймағында,
Сегиз айдаудан, әне, ат келер қаяқлардан,
Қыйқыұлы көкпар қызып, палұанлар ыңыранып,
Мүйизлерден от шығып, кум ушар туяқлардан.
“Қыз куұыұ” басланғанда қаштың ақ боз ат минип,
Куұды торы атлы биреу суұырылып “саяқлардан”.
Жетип алып ақ жүзиңнен сүйип қояма деп,
Қарар Аязий диңкеси кетип диз-аяқлардан.

* * *

Көрдің бе ол “көрмести” деп, жұлдызға қарайынба?
Билдіңбе “дым билмести” деп, самалдан сорайын ба?
Шардан айырып курда куұдым қырғауылдың изин,
Таппадым сени бирақ аұылда я районда.
“Жуұырған алмас, буйырған алар” деген нақыл бар,
Кетип қалдың ба дедим басқаға қолайыңда.
Куұандым, көрип бүгин ол “айнайы жәхәннан”
Отырғаныңды мәжилисте Кремль сарайында.
Бир мәхәл шықтың минберге толған айдай толықсып,
Сүйсинип қол шаппатлар отырған журт маңайында.
“Ақ алтын патшасы бул Әмиұ гөззалы” десип,
Сыбырласқанын еситип мен шыдап турайын ба:
“Билиң, ол Аязийдің мақтанышы” деп бақырдым,
Буннан артық бахыт бар ма, досларым, Ибрайымға!

Март, 1976-жыл.

Автордан: Биз бул сапары Күншығыс классик поэзиясының баслы лирик дәстури болған ғәззелдің жети бәйит (яғнай он төрт қатарлық) формасына кәлем сынап, усы қыйын жанрдың қатаң шәртли талапларын толық сақлауға тырыстық.

"Бәхәр хәм сен" атлы бул дүркимде Күншығыстың даңклы гәззел усталарынан Ҳафиз, Лутфий, Наўайы, Фызуўлы, Мәширеп, Нәдира, Фурхат, хәзирги заман өзбек гәззелениң шеберлеринен Сабыр Абдулла хәм Еркин Үахидовлардың, атақлы шаира Зульфияның хәр бирине бир гәззел арналады. Сондай-ақ, классик гәззеллерди атқарыўшылардан даңклы көркем өнер шеберлери болған Юнус Раджабий, Халима Насырова, атақлы ойыншы Мукаррама Турғунбаева, карақалпақ классик қосықларын атқарыўдың устасы Айымхан Шамуратоваларға да базы бир гәззеллерде ишарат етиледі.

Рахсқа түсиў - сахнада ойнаў, дүгәна - қурдас, "айнайы жәхан" — телевизор демек, (И.Ю.).

МАЗМУНЫ

Бир адамды бир адам.
 Сондай бир ел мениң еншиме тийген.
 Қара қалпақ хаққында сөз.
 Пошша торғайға.
 Әмиў жағасында жайнап турарсан.
 Рахмет саған, заманым!
 Жер планетасы.
 Рабочий инсан.
 Заманынан кеш туўылған адамлар.
 Жаңа жыл тилеклери.
 Туўысқанлық.
 Әмиўди атлаған жолларың сениң.
 Билим булағы.
 Мен пахтакеш халықпан.
 Секретарь.
 Дәўранға мегзер.
 Және Жәйхун болып ақтың да келдиң.
 Екинши есик.
 Хорезмге.
 Гесирткениң көзлери.

Дала гүли.
 Қарақалпақты көп мақтама көзимше.
 Пахта.
 "Бес қонақ".
 Ақ алтынлы елдің ақсақаллары.
 Мен Төрткулмен!
 Елликке ел қонар заманы келди.
 Ақ алтынды алтын коллар жаратар.
 Ағартыўдың жыл қусларына.
 Шаян.
 Халқабаттан қанша адам келмеді.
 Пушкинге.
 Шайыр.
 Әжинияздың монологи.
 Ташкентли шайыр досларыма.
 Бир гезлери Бердақ жүрген жерлерде.
 Гүрген дәрьялары жол берер Сизге.
 Кәлемлес досларыма.
 Айт сен Әжинияздың қосықларынан.
 Бизің аўылдың қызына.
 Әмиў гүллерине.
 Анна Кернн аллеясында.
 Венераның скульптурасына.
 Тигилемен қус жолына.
 Шойдания.
 Сокбақ.
 Көл бойында.
 Төртликлер.
 Тәрези.
 Гедейлик.
 Даңқ арбасы.
 Ески жол дербентинде.
 Ғаррылар.
 Марапат уйығы.
 Қулпытастағы жазыўлар.
 Эпиграммалар.

Атлар.
Несибең ақ болсын қысқы даладай.
Аяз қала.
Сонетлер.
Пазналар.
Мен Абайды ядға билген халықпан.
Көкше таў.
Қазақстан.
Калтайға (Хәзил).
Мен сүйемен қырғыздың Ала таўын.
Санат.
Нарын.
Сәўбет.
Соң көлде.
Қырғыз ГАИ Еркінге честь береди (хәзил).
Бәхәр хәм сен (ғәзеллер).

На каракалпакском языке

Юсупов Ибрагим

ВДОХНОВЕНИЕ

(Стихи)

Издательство "Каракалпакстан"

Нукус—1977.